

La vocació legal

Lluís Puig i Ferriol

Revisió a càrrec de
Marc-Roger Lloveras i Ferrer

PID_00237379

Temps mínim previst de lectura i comprensió: **5 hores**

Índex

Introducció	5
Objectius	7
1. La successió intestada en el dret civil de Catalunya	9
1.1. Fonament	9
1.2. Sistemes de successió intestada	9
1.3. Sistema del Codi civil de Catalunya	10
1.3.1. Classes de successors	10
1.3.2. L'ordre de succeir	10
1.3.3. Determinació dels graus de parentiu	11
1.3.4. El dret de representació successòria	11
1.4. Obertura de la successió intestada	12
1.4.1. Supòsits d'obertura	12
1.4.2. La delació hereditària en la successió intestada	14
1.5. Regles concretes de successió intestada	14
1.5.1. Línia recta descendent	14
1.5.2. El cònjuge supervivent i el convivent en parella estable	15
1.5.3. Línia recta ascendent	18
1.5.4. Línia col·lateral	18
1.5.5. La Generalitat de Catalunya	19
1.6. La successió intestada del causant impúber	19
2. La llegítima catalana	21
2.1. Concepte	21
2.2. Configuració jurídica	22
3. Categoria dels legitimaris i determinació de la llegítima individual i global	25
3.1. La categoria dels legitimaris	25
3.2. El desheretament	26
3.3. Determinació de la llegítima individual i global	28
3.4. La computació legitimària	28
3.5. La imputació legitimària	32
4. Pagament de la llegítima	35
4.1. Subjectes	35
4.2. Formes de pagament	35
4.3. Interessos de la llegítima	36

5. Protecció de la llegítima.....	38
5.1. La preterició	38
5.1.1. Concepte i règim jurídic	38
5.1.2. La preterició errònia	39
5.2. Gravàmens sobre la llegítima	42
5.3. El suplement de llegítima	43
5.4. La inoficiositat legitimària	44
6. Extinció de la llegítima.....	46
7. La quarta vidual.....	47
7.1. Configuració jurídica	47
7.2. Requisits	48
7.3. Determinació	48
7.4. Pagament	49
7.5. Pèrdua i extinció de la quarta vidual	50
Resum.....	51
Activitats.....	53
Exercicis d'autoavaluació.....	53
Solucionari.....	54
Abreviatures.....	55
Bibliografia.....	56

Introducció

Cal precisar inicialment el sentit de l'expressió *vocació legal*, que s'ha emprat a l'hora de denominar aquest mòdul. D'entrada, la vocació legal es contraposa a la vocació voluntària a l'herència.

Com s'ha destacat en el mòdul "La successió voluntària", es parla de vocació voluntària a l'herència quan la determinació dels successors es deixa a la voluntat del causant. Com ja sabem, el dret successori català permet al causant designar voluntàriament els seus successors mitjançant **testament**, que hem configurat com un negoci jurídic unilateral i essencialment revocable, o per la via de **pacte successori**, que es caracteritza per ésser un negoci jurídic bilateral o plurilateral i en principi irrevocable, encara que la característica de la irrevocabilitat es produeix amb una intensitat diferent, segons els diferents tipus de successió paccionada que admet el nostre dret.

D'aquestes consideracions se'n deriva, ni que sigui per la via de la contraposició, que es parla de vocació legal quan la determinació dels successors es produeix de manera directa per disposició de la llei. Per tal d'evitar que els béns que en vida pertanyien al causant de la successió restin sense titular una vegada ocorreguda la seva mort, situació que es podria originar amb certa freqüència si el causant no hagués disposat de manera voluntària del seu patrimoni, la llei estableix unes previsions per a fer efectiva la successió per causa de mort en interès dels particulars. La vocació legal, d'acord amb els precedents romans, s'anomena també *successió intestada*, la qual cosa posa de manifest que es produeix per manca de testament, encara que en el dret successori català és més correcte dir que es produeix quan el causant no ha atorgat testament ni pacte successori.

Amb aquestes consideracions també es vol posar en relleu la prevalença de la vocació voluntària a l'herència sobre la legal en el nostre dret, ja que –com estableix clarament l'article 411-3.2– la successió intestada només pot tenir lloc en defecte d'hereu instituït. Una altra característica que ofereix la vocació legal en el nostre dret és la seva incompatibilitat amb la vocació voluntària a l'herència, ja que com s'ha posat en relleu en el mòdul "Estructura i dinàmica del procés successori", el nostre dret successori s'inspira en el principi de la unitat del títol successori, que segons el mateix precepte comporta que la successió intestada és incompatible amb l'heretament i amb la successió testada universal.

Sota la denominació *vocació legal*, també s'inclou l'estudi de la **llegítima catalana**. Essencialment, la llegítima es configura com un **fre o límit** a la llibertat de disposició per causa de mort que estableix la llei en benefici dels parents més pròxims del causant de la successió, per tal que tinguin una participació

en el patrimoni hereditari. Des d'aquesta perspectiva, la llegítima –igual que la successió intestada– té el seu origen en la llei. Però, així com la successió intestada es configura com un tipus o fonament de la vocació hereditària, en el nostre dret no seria correcte definir la llegítima com un altre tipus de vocació hereditària, que operaria no en defecte d'una vocació voluntària, sinó contra la vocació voluntària. És a dir, els legitimaris poden fer efectius els drets que els atorga la llei en concepte de llegítima fins i tot contra la voluntat del causant de la successió. En el nostre dret, la vocació a l'herència es fonamenta en la voluntat del causant o en la llei. La llegítima no és, doncs, un tercer tipus de vocació hereditària, sinó un límit de la vocació voluntària a l'herència per tal de protegir uns interessos familiars que la llei creu adient prendre en consideració. Encara que segons l'article 441-2.1 la llegítima opera també en supòsits determinats de vocació intestada a l'herència.

En aquest mòdul s'inclou també l'estudi d'una institució de configuració jurídica poc clara: la **quarta vidual**. Es tracta d'un benefici successori que confeïx la llei al cònjuge supervivent en circumstàncies determinades i s'estableix sense comptar amb la voluntat del causant de la successió. La quarta vidual presenta també unes connotacions de caire familiar, ja que a la pràctica opera sovint com un correctiu del règim de separació de béns, que en els nostres temps és el que governa els interessos patrimonials de la immensa majoria dels matrimonis catalans. Val a dir que aquest efecte queda mitigat amb la possible compensació econòmica per raó de treball en l'extinció del règim econòmic, que el llibre segon del CCCat (art. 232-5) va fer també aplicable en cas de mort, i que haurà de ser tinguda en compte per determinar el dret a la quarta vidual (art. 452-1).

El Codi de successions va conservar l'anomenada reserva vidual en els articles 387 al 390, establerta per la llei a favor de la descendència comuna, quan el cònjuge supervivent contraïa noves núpcies, tenia un fill no matrimonial o n'adoptava un. Amb bon criteri l'article 411-8 suprimeix aquesta institució. Sobre problemes de dret transitori que se'n deriven d'aquesta supressió, vegeu la DT setena del llibre quart del Codi civil de Catalunya. Vegeu també la STSJC 26.05.2014.

Objectius

Els objectius que persegueix aquest mòdul són essencialment els següents:

- 1.** Posar en relleu els principis que informen la successió intestada en el dret civil català.
- 2.** Precisar els criteris que informen la successió intestada regular en el dret civil català.
- 3.** Plantejar el problema dels drets successoris del cònjuge supervivent i els derivats d'una parella estable.
- 4.** Estudiar la funció i la naturalesa jurídica de la llegítima en el dret successori català.
- 5.** Tractar dels problemes sobre la determinació i la protecció de la llegítima.
- 6.** Plantejar els problemes fonamentals sobre les funcions i el règim jurídic de la quarta vidual.
- 7.** Abordar els problemes sobre el càlcul i la percepció de la quarta vidual.

1. La successió intestada en el dret civil de Catalunya

1.1. Fonament

D'acord amb el que estableix l'article 411-1 CCCat¹: la successió per causa de mort s'organitza en el dret civil català prenent com a base el principi que en qualsevol successió han d'existir sempre un o més successors universals o hereus. En el supòsit que el causant no designi de manera voluntària els seus successors, la llei intervé amb caràcter subsidiari amb la finalitat de:

- Protegir els interessos familiars d'acord amb uns criteris que es poden considerar generals en una societat concreta i no d'acord amb uns criteris arbitraris. Això porta a determinar els successors segons les relacions familiars que uneixen certes persones amb el causant de la successió, encara que no sempre és fàcil traduir en termes jurídics les conviccions socials sobre quins vincles familiars s'han de considerar preferents.
- Protegir els interessos generals, ja que d'acord amb el criteri de la continuïtat per part de l'hereu de les relacions jurídiques que en vida afectaven el causant de la successió, els successors se subroguen en les obligacions transmissibles del seu causant. Per tant, és necessari determinar la persona o les persones enfront de les quals els creditors hereditaris poden exigir els seus drets. Normalment, les persones més adients per a assumir la condició de part deutora en la relació obligatòria són les que es troben dins el cercle familiar del causant de la successió.

1.2. Sistemes de successió intestada

La successió intestada es pot organitzar segons criteris diferents. Com a més significatius esmentem els sistemes següents:

- El **sistema real**, que organitza la successió per causa de mort d'acord amb el principi de la troncalitat. En els casos de successió intestada d'ascendents o de col·laterals, aquest principi implica atribuir un dret preferent a succeir a parents determinats, que són els que amb relació als béns de procedència familiar es troben en un grau de parentiu més proper respecte a la persona que va introduir aquests béns en una família, segons la coneguda regla *paterna paternis, materna maternis*. En el dret català, aquest sistema té una manifestació concreta en el cas de l'anomenada successió intestada irregular del causant impúber (art. 444-1).

⁽¹⁾Tots els articles citats en aquest mòdul corresponen al llibre quart del Codi civil de Catalunya (CC-Cat), excepte que s'indiqui expressament el contrari

Lectures recomanades

A. Lamarca i Marquès (2010). "Successió intestada a Catalunya. De la compilació al Codi civil i els cinquanta anys entre dues lleis (1936-1987)". *Revista Jurídica de Catalunya* (núm. 4, pàg. 1169-1214).

J. Tarabal Bosch (2011). *El nou règim jurídic de la successió intestada a Catalunya arran de la regulació del Llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

- Els **sistemes personals o subjectius**, que atribueixen un dret preferent a succeir a les persones que es troben en un grau més proper de parentiu entre el causant i el successor. Aquest sistema és el general en el nostre dret d'acord amb el criteri romà de les tres línies, encara que amb uns correctius importants establerts fonamentalment en benefici del cònjuge supervivent i del convivent en parella estable.

1.3. Sistema del Codi civil de Catalunya

1.3.1. Classes de successors

El dret civil català organitza la successió intestada prenent en consideració els vincles de parentiu, els derivats del matrimoni o parella estable i el de ciutadania, la qual cosa origina, d'acord amb l'article 441-2, les categories següents de successors:

- Els parents per consanguinitat o per adopció del difunt.
- El cònjuge supervivent del difunt i el membre supervivent d'una parella estable supervivent.
- La Generalitat de Catalunya.

1.3.2. L'ordre de succeir

Quan la successió intestada es defereix a favor dels parents del causant, això no comporta que tots ells puguin esdevenir de manera simultània cohereus, sinó que la llei estableix uns criteris de preferència segons el que s'anomenen **línies de parentiu**, que determinen les preferències successòries següents:

- En primer lloc, la successió intestada es defereix als parents del causant en la línia descendent, que segons l'article 441-3 és la que uneix el progenitor amb els qui en descendeixen.
- Després, vénen cridats a la successió intestada els parents del causant en la línia ascendent, que segons el mateix article 441-3 és la que uneix una persona amb aquelles de les quals descendeix.
- Finalment, vénen cridats a succeir els parents del causant en la línia col·lateral, que segons l'article 441-3.3 implica establir un vincle de parentiu entre persones que no descendeixen l'una de l'altra, però tenen un tronc comú.

No obstant, cal tenir present que el cònjuge o convivent supervivent és cridat en segon lloc just després o en concurrència amb els descendents.

1.3.3. Determinació dels graus de parentiu

Quan dins una línia de parents amb dret a succeir s'hi troben una pluralitat de persones, unides amb el causant de la successió en un mateix grau de parentiu, totes elles adquireixen conjuntament l'herència. Si el parentiu és de grau diferent, s'ha de precisar que el parent cridat de grau més pròxim exclou els altres, segons l'article 441-5 i el denominat principi de proximitat de grau.

Per a determinar el grau de parentiu, la llei (art. 441-3 i 441-4) estableix els criteris següents:

- La proximitat del parentiu es determina pel nombre de generacions, tenint en compte que cada generació forma un grau.
- En la línia recta de parentiu es computen els graus pel nombre de generacions, descomptant la del progenitor.
- La determinació del grau de parentiu en la línia col·lateral es fa sumant les generacions de cada branca que surt del tronc comú.

1.3.4. El dret de representació successòria

De manera gràfica, i segons el que disposa l'article 441-7.1, el dret de representació successòria es pot definir com un trencament parcial del principi de proximitat de grau segons el qual en la successió intestada el parent cridat de grau més pròxim exclou el més remot. Quan entra en joc el dret de representació, succeeixen simultàniament els parents cridats de grau més pròxim i determinades persones que es troben en un grau de parentiu més llunyà.

Amb referència al dret de representació successòria, destaquem les qüestions següents:

- Es configura jurídicament com un supòsit de vocació hereditària indirecta o *per relationem*, ja que el parent de grau més remot adquireix un dret successori autònom, el contingut del qual es determina d'acord amb el que corresponia al parent de grau més proper que no va arribar a succeir.

- Opera en els casos de vocació legal a l'herència –cosa que inclou la crida intestada però també la llegítima dels descendents–, però no amb caràcter general, sinó únicament quan el parent de grau més pròxim no ha pogut succeir per haver premort al causant, o bé per haver estat declarat absent o indigne de succeir (art. 441-7.1), amb la conseqüència que no opera quan el parent de grau més pròxim repudia l'herència intestada, ja que en aquest cas no cal que ningú el representi ja que ja ha actuat ell mateix. Sobre aquestes qüestions, és interessant la STS 27.11.1992.
- El dret de representació opera sempre en la línia recta descendent sense limitació de grau i en la línia col·lateral únicament a favor dels fills del germà, però no a favor dels descendents de grau més remot (art. 441-7.2). Sobre l'exclusió dels fills dels nebots com a persones beneficiades amb el dret de representació, és interessant la RDGRN 28.07.1978 (RJ 2532).
- El dret de representació no s'aplica mai en la línia recta ascendent.
- Un efecte fonamental és el fet que els parents de grau més pròxim i els de grau més remot que succeeixen per dret de representació no succeeixen per parts iguals (o per caps), sinó que els parents que succeeixen per dret de representació només tenen dret a la part d'herència que hauria correspost al descendent de grau més pròxim si efectivament hagués succeït. Per això es diu que amb relació a l'herència es divideix per branques o per stirps (art. 441-8.2).
- Els parents de grau més remot que succeeixen per dret de representació tenen la condició d'hereus del causant de la successió i no la d'hereus del parent de grau més pròxim. Per això poden succeir al primer causant, encara que no esdevinguin hereus del parent de grau més pròxim que no va arribar a succeir tal com preveu l'article 441-7.3 per al cas que el representant no sigui hereu del representat per haver-ne repudiat l'herència o per alguna altra causa. En aquest punt és interessant tenir en compte les diferències entre el dret de representació, en virtut del qual es crida als descendents, i el dret de transmissió (art. 461-13) en aplicació del qual les persones cridades són necessàriament successores, hereus del cridat que ha mort sense haver acceptat ni repudiat l'herència ja deferida i, per tant, havent sobreviscut al causant.

1.4. Obertura de la successió intestada

1.4.1. Supòsits d'obertura

D'acord amb el que disposa l'article 441-1, hem d'entendre que la successió intestada s'obre en els tres supòsits següents:

- Quan el causant de la successió no ha disposat de manera voluntària del seu patrimoni per a després de la mort.
- Quan el títol en virtut del qual ordena la seva successió es declara nul o quan la seva voluntat esdevé desconeguda per destrucció de la disposició testamentària.
- Quan la disposició esdevé ineficaç per no haver arribat a succeir el cridat o els cridats a la successió per premoriència al causant, per incapacitat o indignitat successòria o per haver repudiat l'herència o per haver-ne produït una situació de crisi del matrimoni o de la parella estable abans de l'obertura de la successió (art. 422-13 i art. 431-17).

La RDGDEJ 15.10.2015 ens presenta un cas interessant en què es declara la procedència de la successió intestada després que els cridats com a substituïts vulgars hagin repudiat la crida en lloc de donar eficàcia a un testament anterior.

Sobre els procediments que estableix la llei per a la declaració d'hereus abintestats, vegeu els articles 782 i seg. LEC i 55 a 60 de la Llei del Notariat de 1862, modificats per la LJV.

D'altra banda, l'article 423-10 permet que si la designació testamentària d'hereus es fa per relació als qui ho han de ser per successió intestada, el testador pugui excloure persones determinades. Aleshores, l'herència es defereix als cridats a succeir d'acord amb les normes de la successió intestada que no hagin estat exclosos pel testador.

En l'àmbit doctrinal, es discutia la possibilitat de poder excloure en testament un o més successors cridats per la llei com a hereus abintestats, cosa que ara ja admet la llei. Sobre aquest supòsit és interessant la STSJC 23.04.1998, respecte a un testament hològraf en el qual el testador exclou els seus germans i altres familiars.

En canvi, en el supòsit de l'article 423-9 no es pot parlar de vocació intestada, sinó de vocació testamentària, que permet individualitzar els successors testamentaris per la via dels qui resultin cridats a l'herència segons les regles de la successió intestada.

1.4.2. La delació hereditària en la successió intestada

Totes les possibles classes o categories de successors per la via de l'abintestat, segons l'article 441-2, nascuts o concebuts al temps de l'obertura de la successió i que han sobreviscut al causant, reben una vocació legal a l'herència d'acord amb el sistema de la vocació simultània que estableix l'article 412.1. Tanmateix, aquesta vocació simultània és compatible amb la delació successiva de l'herència intestada a favor dels diferents successors, segons els criteris de preferència que estableix la llei.

La delació successiva en la successió intestada determina el següent:

- La delació hereditària es produeix inicialment a favor dels successors més pròxims cridats per la llei (art. 441-5).
- Si el successor o els successors de grau més pròxim no arriben a succeir, la delació hereditària es reproduïx a favor dels successors següents de grau en grau i d'ordre en ordre, d'acord amb el que estableix l'article 441-6.1 del CS. El que arriba a succeir es converteix en hereu amb efectes retroactius al temps de la mort del causant (art. 441-5).
- Si vénen cridats a la successió intestada de manera simultània una pluralitat de successors i algun o alguns d'ells no arriben a ésser hereus, la seva quota hereditària acreix als cohereus que han arribat a succeir. Tanmateix, si amb relació a la quota vacant procedeix el dret de representació successòria, segons l'article 441-7, en aquest cas el dret de representació preval sobre el dret d'acréixer (art. 441-6.2).

1.5. Regles concretes de successió intestada

1.5.1. Línia recta descendent

Els fills i els descendents, ja siguin matrimonials, no matrimonials o adoptius, succeeixen en primer lloc i es reparteixen l'herència per parts iguals, si són del mateix grau, o per estirps si concorren amb descendents de grau diferent, d'acord amb el que estableixen els articles 441-8, 442-1 i 443-1.

Com que segons l'article 441-1.1 no escau el dret de representació successòria en el cas de repudiació de l'herència, si un descendent cridat a succeir repudia, la seva quota acreix la dels altres descendents del mateix grau (art. 442-1.2).

Aquesta norma, però, no s'ha de confondre amb la que permet ser cridat com a representant, en aplicació del dret de representació, encara que aquest representant hagi repudiat l'herència del representat (art. 441-7.3).

Sobre drets successoris dels fills no matrimonials en la successió intestada, vegeu la STS 12.02.2003.

Amb relació als fills i als descendents, encara que l'adopció per regla general extingeix el vincle de parentiu entre l'adoptat i la seva família per naturalesa (d'acord amb els arts. 235-47.2 i 443-1.2), en els casos d'adopció del fill del cònjuge o de la persona que conviu en relació de parella amb caràcter estable (art. 443-2) o en els supòsits d'adopció d'un orfe per un parent dins el quart grau, l'adoptat conserva els seus drets successoris amb la família per naturalesa, tot i que amb certes particularitats en el cas de l'orfe, tal com preveu l'article 443-3.

Precisa, finalment, l'article 443-5 que els drets successoris en la família per naturalesa que preveuen els articles 443-2 i 443-3 resten exclòs si s'acredita que el causant i el successor no han tingut tracte familiar.

1.5.2. El cònjuge supervivent i el convivent en parella estable

Els drets del cònjuge supervivent i el convivent en una parella estable supervivent en la successió intestada tenen una entitat diferent en aquests dos supòsits:

- Si el causant de la successió mor sense deixar fills o descendents, succeeix com a hereu únic abintestat el cònjuge o al convivent supervivents; però els ascendents poden reclamar al supervivent la llegítima que els atorga la lleil·lei (art. 442-3.2).
- Si succeeixen com hereus intestats els fills o descendents del causant, el cònjuge supervivent o el convivent d'una parella estable supervivent tenen la condició d'usufructuaris universals de l'herència, lliure de fiança, segons l'article 442-3.1.

Els drets successoris esmentats a favor del cònjuge o convivent supervivent pressuposen que el matrimoni o la convivència de la parella no ha fet crisi en el moment d'obrir-se la successió del premort. En conseqüència, i d'acord amb l'article 442-6:

i) no té dret a succeir el cònjuge supervivent divorciat o quan el matrimoni s'ha declarat nul, perquè en cap d'aquests casos el supervivent té la condició de cònjuge;

ii) no té dret a succeir el convivent d'una parella estable ja dissolta, perquè no té la condició de convivent;

iii) també està mancat de drets successoris el cònjuge supervivent quan, en el moment de l'obertura de la successió del premort, està pendent una demanda de nul·litat del matrimoni, separació o divorci (vegeu STSJC 15.03.2004);

iv) igualment està privat de drets successoris el cònjuge separat judicialment o de fet en el moment de l'obertura de la successió del premort. En aquest sentit, vegeu STSJC 01.04.2004;

v) tampoc gaudeix de drets successoris el convivent en una unió estable de parella supervivent si estava separat de fet en el moment de la mort de l'altre convivent (art. 442-6.2);

i vi) pels casos de separació judicial o de fet dels cònjuges l'article 442-6.1 atribueix drets successoris al supervivent si els cònjuges s'han reconciliat.

Les exclusions per causa de crisi matrimonial o de convivència es poden equiparar amb les existents en relació amb la ineficàcia de les disposicions testamentàries o en pacte successori (art. 422-13, 431-17) o amb la inexistència també per aquesta causa de dret a la quarta vidual (art. 452-2).

L'usdefruit intestat a favor del cònjuge o convivent supervivent

En el dret català el cònjuge o convivent no és legitimari, però l'usdefruit intestat del que gaudeix en cas de concurrència a la successió amb fills o descendents del causant (art. 442-3.1), especialment en cas de commutació, que permet convertir-lo en una titularitat plena sobre una quarta part alíquota de l'herència, s'hi assimila i és versemblant configurar-lo com un dret legitimari, ja que el cònjuge o el convivent supervivents poden reclamar-lo sempre que gaudeixin de capacitat successòria, amb independència de la seva situació econòmica després de la mort del cònjuge o supervivent, cosa que també el diferencia de la quarta vidual, i amb independència, també, del règim econòmic del matrimoni.

L'usdefruit es qualifica com a universal (art. 442-4) i afecta a les llegendes dels fills o descendents, a diferència de la legislació anterior (art. 331.2 CS), però no s'estén als llegats ordenats en codicil, les atribucions particulars ordenades en pactes successoris a favor d'altres persones ni a les donacions per causa de mort.

És també característic que l'usdefruit **no es perd, encara que el supervivent contragui un nou matrimoni o passi a conviure amb una altra persona** (art. 442-4.3), i s'extingeix per les causes generals d'extinció del dret d'usdefruit segons l'article 561-16, en la mesura que siguin aplicables.

El Codi civil de Catalunya introdueix una innovació significativa en la regulació d'aquest usdefruit universal, que es tradueix en la possibilitat de **commutar-lo** per l'atribució d'una quarta part alíquota de l'herència i, a més, l'usdefruit de l'habitatge conjugal o familiar –si era propietat del difunt mateix– segons l'article 442-5. Posa de manifest l'apartat V del preàmbul del llibre quart del Codi civil de Catalunya que la facultat de commutació s'estableix per tal d'evitar les disfuncions que pot representar l'usdefruit en la gestió dels patrimonis de base urbana financera o empresarial.

Respecte al règim jurídic de la commutació de l'usdefruit universal precisem que segons l'article 442-5:

i) es tracta d'una facultat atribuïda de manera unilateral al cònjuge o convivent que sobreviuen, que sols ell pot exercitar i que s'extingeix des que accepta de manera expressa l'adjudicació de l'usdefruit universal; així, per més que l'ús de la facultat es pugui fonamentar en un acord amb els hereus, cal remarcar que correspon únicament al supervivent.

ii) aquesta facultat s'ha d'exercitar en el termini d'un any a comptar des de la mort del causant;

iii) el supervivent només pot demanar l'atribució de l'usdefruit de l'habitatge conjugal o familiar si aquest formava part de l'actiu hereditari i el causant no n'ha disposat en codicil o en pacte successori i si el supervivent n'era copropietari juntament amb el causant, l'usdefruit s'estén a la quota del premort;

iv) sobre càlcul de la quarta part alíquota de l'herència vegeu l'apartat 4 del precepte:

“Per a calcular la quarta part alíquota de l'herència, es parteix del valor dels béns de l'actiu hereditari líquid en el moment de la mort del causant i se'n descompten els béns disposats en codicil o pacte successori i, si escau, el valor de l'usdefruit de l'habitatge que també s'atribueix al cònjuge vidu o al convivent en parella estable supervivent, però no les il·legítimes”.

i v) aquesta quarta part es pot pagar adjudicant béns de l'herència o amb diners, a elecció dels hereus, amb aplicació de les regles de l'article 427-36.

L'article 442-7 preveu que els drets successoris del cònjuge vidu o del convivent supervivent en la successió intestada s'han d'atribuir expressament en les declaracions d'hereu abintestat per via judicial o notarial.

Respecte a la posició jurídica dels descendents hereus de la nua propietat, l'article 442-4.2 estableix que si aquests són menors d'edat i el cònjuge o convivent supervivent ostenta la seva representació legal, aquest pot acceptar l'herència en interès dels representats, sense que calgui la intervenció d'un defensor judicial, i adjudicar-se l'usdefruit universal. En relació amb aquest supòsit vegeu RDGDEJ 09.10.2006.

1.5.3. Línia recta ascendent

A manca de fills i descendents i de cònjuge o convivent supervivent, succeeixen com a hereus abintestats els ascendents del causant, d'acord amb les previsions següents:

- Si existeixen el pare i la mare, succeeixen a parts iguals; si existeix un sol progenitor, succeeix en tota l'herència (art. 442-8.1). En la successió d'una persona adoptada a manca de descendents, cònjuge o convivent estable, succeeixen els pares adoptants (art. 443-1.1).
- Si manquen el pare i la mare, succeeixen com a hereus abintestats els ascendents de grau més llunyà, que succeeixen a parts iguals si són de la mateixa línia i del mateix grau i per meitat els de la línia paterna i els de la línia materna que siguin del mateix grau (art. 442-8.2). Però els ascendents adoptants solament succeeixen si s'acredita que han mantingut tracte familiar amb el causant de la successió (art. 443-5).

1.5.4. Línia col·lateral

Si el causant mor sense deixar descendents, cònjuge supervivent o convivent ni ascendents, esdevenen hereus abintestats els parents per naturalesa en la línia col·lateral (art. 442-9), amb el límit de parentiu fixat en el quart grau (art. 422-11), i d'acord amb la regulació dels articles 422-10 i 422-11, entre les quals destaca especialment l'agrupació dels nebots quan hi ha dues o més estirps als efectes d'aplicació del dret de representació, segons l'article 422-10.2, que ja ens anticipa la successió per caps en cas d'absència de germans, tal com estableix l'article 422-10.4.

Article 442-10. Germans i fills de germans

“1. Els germans, per dret propi, i les fills de germans, per dret de representació, succeeixen el causant amb preferència sobre els altres col·laterals, sense distinció entre germans de doble vincle o de vincle senzill.

2. Si concorren a l'herència germans i fills de germans i hi ha una sola estirp de nebots, aquests perceben, per caps, el que correspon a l'estirp. Si n'hi ha dues o més, s'acumulen les parts que corresponen a les estirps cridades i tots els nebots que les integren succeeixen en el conjunt per caps.

3. Si es frustra la delació a algun dels nebots, la part vacant acreix la de tots els altres nebots per parts iguals. Si aquest nebot és únic en l'estirp o si es frustren totes les delacions a nebots d'una mateixa estirp, la part vacant acreix la dels germans vius del causant, si n'hi ha una, i la dels altres nebots, amb aplicació de la regla de divisió que estableix l'apartat 2.

4. Si no hi ha germans, els nebots succeeixen al causant per dret propi i per caps”.

Article 442-11. Crida als altres col·laterals

“Si no hi ha germans ni fills de germans, l'herència es defereix als altres parents de grau més pròxim en línia col·lateral dins del quart grau, per caps i sense dret de representació ni distinció entre línies”.

Lectura recomanada

J. Tarabal Bosch (2013). “La successió intestada dels parents col·laterals al Codi civil de Catalunya”. *InDret*.

1.5.5. La Generalitat de Catalunya

Quan no hi ha parents amb dret de succeir segons les regles esmentades, ni cònjuge supervivent, ni supervivent d'una parella estable, succeeix com a hereu darrer i necessari d'una persona subjecta al dret civil català la Generalitat de Catalunya, segons el que preveu l'article 442-12.1.

Cal tenir en compte que l'acceptació de la Generalitat de Catalunya sempre s'entén feta a benefici d'inventari (art. 441-12.2 i 461-16) i que els béns rebuts s'han de destinar a finalitats d'interès general en el sentit que estableix l'article 442-13.

Article 442-13. Destinació dels béns

“1. La Generalitat de Catalunya ha de destinar els béns heretats o llur producte o valor a establiments d'assistència social o a institucions de cultura, preferentment del municipi de la darrera residència habitual del causant a Catalunya. Si no n'hi ha en el dit municipi, s'han de destinar als establiments o a les institucions de la comarca o, si tampoc no n'hi ha, a la comarca, als de caràcter general a càrrec de la Generalitat. En el cas d'Aran, els béns s'han de destinar als establiments o a les institucions d'Aran o, si tampoc no n'hi ha a Aran, als de caràcter general a càrrec de la Generalitat.

2. Si en el cabal relicte hi ha finques urbanes, la Generalitat de Catalunya les ha de destinar preferentment al compliment de polítiques d'habitatge social, sia directament sia reinvertint el producte obtingut en alienar-les, segons llurs característiques.

3. El Consell General d'Aran és receptor dels béns heretats en el lloc de la Generalitat de Catalunya si el causant de la successió intestada té residència a Aran”.

Els preceptes esmentats sobre la successió intestada de la Generalitat s'han de relacionar amb l'article 12.bis del Decret legislatiu 1/2002, de 24 de desembre, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de patrimoni de la Generalitat de Catalunya (modificat pel Decret 124/2014, de 2 de setembre), amb el Decret 244/1995, d'1 d'agost, sobre creació de la Junta Distribuïdora d'Herències i regulació de les actuacions administratives de la successió intestada a favor de la Generalitat de Catalunya, i amb el Decret 156/2001, de 15 de maig, de regulació de la gestió del règim d'autonomia econòmica de les herències intestades en què hagi estat declarada hereva intestada la Generalitat de Catalunya.

1.6. La successió intestada del causant impúber

La successió intestada del causant impúber es regula actualment en l'article 444-1, que estableix en el context del dret successori català un sistema fonamentat en el principi de la troncalitat, que permet distingir els patrimonis hereditaris següents:

- Béns adquirits per l'impúber del seu pare o parents de la branca paterna fins al quart grau, en els quals succeeixen amb preferència els parents més pròxims de l'impúber de la branca paterna.

- Béns adquirits per l'impúber de la mare o parents de la línia materna fins al quart grau, en els quals succeeixen amb preferència els parents més pròxims de l'impúber de la branca materna.
- Altres béns que es troben a l'herència de l'impúber, que es regulen per les regles generals sobre successió intestada en el dret civil català.

2. La llegítima catalana

Quan el causant de la successió disposa de manera voluntària del seu patrimoni per a després de la mort, exercita un acte d'autonomia privada que el legislador pot respectar totalment. Tanmateix, el legislador també pot establir unes limitacions a la llibertat de disposició per causa de mort però en el sentit de preveure que en els casos de vocació voluntària a l'herència una part del patrimoni hereditari, o una part del valor d'aquest patrimoni, l'han de rebre unes persones determinades que, per raons de política legislativa, es creu convenient que en els supòsits generals no siguin apartades totalment de la successió.

2.1. Concepte

Des d'aquesta perspectiva, apareix la institució de la llegítima, que en el context del dret successori català opera com un **fre o límit a la llibertat de disposició per causa de mort**, en el sentit que quan el causant de la successió disposa de manera voluntària del seu patrimoni, la quarta part del valor d'aquest patrimoni (art. 451-5) l'han de rebre els seus parents de grau més pròxim, que tenen per tant la condició de legitimaris (art. 451-3 i 451-4), tret que concorri una causa legal que permeti al causant privar els legitimaris de participar en el patrimoni hereditari.

La llegítima opera, doncs, com una institució que protegeix uns interessos familiars que el legislador considera oportú prendre en consideració. Per això estableix amb caràcter imperatiu, com es deriva en part de la mateixa denominació *llegítima*, aquest fre o límit a la llibertat de testar. De tota manera, el caràcter imperatiu o forçós de la llegítima s'ha de considerar des d'una doble perspectiva:

- Des del punt de vista del causant de la successió, les normes sobre la llegítima i sobre la protecció dels drets dels legitimaris s'estableixen amb caràcter imperatiu. Conseqüentment, doncs, la llegítima és una institució de dret necessari per al testador, com precisen les SSTSJC 22.11.1993 i 10.07.2000, que té fins i tot el deure d'atribuir-la, segons l'article 451-7.
- Des del punt de vista del legitimari, no es pot predicar el mateix caràcter forçós de la llegítima, ja que el vincle de parentiu que l'uneix amb el causant de la successió és títol suficient per a reclamar la llegítima, que fins i tot es presumeix acceptada, segons l'article 451-2.2. Això, tanmateix, no comporta que el legitimari ha de rebre forçosament la llegítima, ja que el mateix precepte permet la renúncia pura i simple dels drets legitimaris per part del seu titular. I, d'altra banda, cal tenir en compte la possible incidència del desheretament.

Lectura recomanada

E. Roca i Trias (2010). "De la legítima a la llegítima. De la *pars hereditatis* a la *pars valoris*". *Revista Jurídica de Catalunya* (núm. 4, pàg. 1145-1168).

El Llibre quart del CCCat, malgrat haver introduït algunes modificacions limitatives especialment pel que fa al còmput, manté la llegítima sense canvis substancials respecte del dret anterior. No obstant això, en els darrers temps s'ha discutit en l'àmbit doctrinal la possibilitat de limitar a determinats casos o de fins i tot suprimir la llegítima.

2.2. Configuració jurídica

Com s'ha posat en relleu a la introducció d'aquest mòdul, la llegítima no opera en el sistema successori català com un tercer tipus de vocació hereditària al costat de la voluntària i la legal o intestada. La tesi contrària portaria a configurar el legitimari com un successor universal en contra d'allò que ha previst el causant en la seva disposició per causa de mort, però tant des del punt de vista legal com a la pràctica el legitimari gairebé mai té la condició d'hereu.

Amb relació a la naturalesa jurídica de la llegítima catalana, cal fer una sèrie de consideracions tant respecte a la figura del legitimari com respecte al contingut de la llegítima.

a) Formes d'atribució de la llegítima

Tot i que la llegítima es configura com a obligatòria, el testador l'ha d'atribuir en la seva disposició testamentària. La necessitat d'atribució facilita que el testador tingui en compte els drets legitimaris en expressar la seva voluntat i al mateix temps evita la preterició del legitimari.

L'article 451-7, seguint les previsions de l'article 451-1, estableix les diferents formes amb les quals es pot donar compliment a l'atribució:

Lectures recomanades

Vegeu, entre d'altres:

J. Ferrer i Riba (2011). "La successió per causa de mort: llibertat de disposar i interessos familiars". A: Florensa, C. (dir.); Fontanellas, Josep M. (coord.). *La codificación del Derecho civil de Cataluña. Estudios con ocasión del cincuentenario de la compilación* (pàg. 337-362). Madrid: Marcial Pons.

A. Vaquer Aloy (2007). "Reflexions sobre una eventual reforma de la llegítima". *In-Dret*.

Article 451-7. Atribució a títol d'herència o de llegat

“1. La institució d'hereu i el llegat a favor de qui resulti ésser legitimari impliquen atribució de llegítima, encara que no s'expressi així, i s'hi imputen pel valor dels béns en el moment de la mort si el causant no disposa una altra cosa, encara que el legitimari repudii l'herència o renunciï al llegat. En aquests dos casos, s'entén que el legitimari renuncia també a la llegítima.

2. El llegat disposat en concepte de llegítima o imputable a aquesta que no sigui llegat simple de llegítima ha d'ésser de diners, encara que no n'hi hagi en l'herència, o de béns integrants del cabal relict. Aquests béns han d'ésser de propietat exclusiva, plena i lliure, llevat que:

a) No hi hagi béns d'aquesta condició en l'herència, sense comptar a aquest sol efecte els béns mobles d'ús domèstic.

b) El legitimari sigui cotitular del bé llegat, en comunitat ordinària indivisa amb el causant.

c) El legitimari sigui titular d'un dret susceptible de produir la consolidació del domini conjuntament amb el que el causant li llega.

3. Si el llegat no compleix els requisits que estableix l'apartat 2, el legitimari pot optar entre acceptar-lo simplement o renunciar-hi i exigir allò que li correspongui per llegítima.

4. La llegítima es pot llegar en forma simple, emprant la fórmula “allò que per llegítima correspongui” o altres d'anàlogues o similars. En aquest cas, si el legitimari ha estat alhora instituït hereu o afavorit amb altres llegats, aquestes atribucions impliquen igualment la de la llegítima, sense que el llegat en forma simple li atorgui cap dret addicional”.

D'acord amb aquest article cal tenir en compte que el testador pot complir correctament amb l'atribució de la llegítima mitjançant un llegat específic (apartat 2) que ha de ser en diners o en béns de l'herència, amb els requisits de lliure disponibilitat fixats per la llei o bé amb un llegat genèric, conegut com a llegat simple de llegítima, emprant la fórmula “allò que correspongui” o altres de similars (apartat 4). Aquest llegat simple de llegítima, figura molt usual en la pràctica, no atorga un dret addicional al legatari en cas que també hagi estat instituït hereu o afavorit amb altres llegats, cosa que es relaciona amb l'apartat 1 de l'article 451-7.

L'atribució també s'entén realitzada quan es fa institució d'hereu o un llegat a favor de qui resulti ser legitimari (apartat 1), ja que impliquen atribució de llegítima i això encara que el testador no ho hagi expressat així. En aquest cas s'entén que el testador ja ha tingut en compte el legitimari i s'imputen a la seva llegítima el valor dels béns rebuts, fins i tot encara que el legitimari repudii l'herència o renunciï al llegat, casos en els quals es considera que el legitimari també renuncia a la llegítima. Per tant, amb la institució d'hereu o el llegat es donen per rebuts els drets legitimaris sense que es pugui reclamar, a més, la llegítima. No obstant això, la posició de l'hereu queda també protegida per la quarta falcídia, que és compatible amb la llegítima (art. 427-43.2).

A més, la llegítima es pot atribuir mitjançant una donació a favor del legitimari (art. 451-1 i 451-8.2.a) ja sigui realitzada entre vius en concepte d'imputable a la llegítima o bé per causa de mort, segons l'article 451-8.2.b. També es pot atribuir amb un assenyalament o assignació en pacte successori, segons diu l'article 451-8.2.b.

Sobre la manca d'idoneïtat d'un llegat d'aliments per a complir amb els deures legitimaris, és interessant la STSJC 3.11.1995, i en sentit similar en relació amb un llegat de pensió periòdica vegeu la STSJC 26.01.2012. En canvi, la STSJC 28.07.2014 considera vàlid el pagament assenyalat amb l'import d'una assegurança de vida.

b) Contingut qualitatiu de la llegítima

La llegítima es configura legalment com un **dret de crèdit** que la llei atribueix al legitimari enfront de l'hereu, que li permet reclamar una quarta part del valor dels béns hereditaris (art. 451-1 i 451-15).

D'acord amb això, el dret actual ha superat la configuració de la llegítima com una quota hereditària que forçosament havia de percebre el legitimari a títol d'hereu i la seva configuració com un dret a favor del legitimari de percebre una part concreta dels béns hereditaris o com un dret real que grava tots els béns hereditaris. Vegeu, en aquest sentit, STSJC 03.04.2000 i també la RDGDEJ 29.07.2013 que no admet una anotació preventiva d'embargament en garantia de la llegítima, en no ser un dret inscriptible.

3. Categoria dels legitimaris i determinació de la llegítima individual i global

3.1. La categoria dels legitimaris

Com s'ha precisat a l'apartat anterior, el dret català estableix aquest fre o límit a la llibertat de testar en interès d'aquelles persones unides amb el causant de la successió per uns vincles estrets de parentiu. Des d'aquesta perspectiva tenen la condició de legitimàries les persones següents:

- Els **fills matrimonials, no matrimonials i adoptius per parts iguals** (art. 451-3.1). En cas de premoriència, desheretament just i indignitat successòria o absència de qualsevol d'ells, són legitimaris els seus descendents sense distinció per dret de **representació** (art. 451-3.2).
D'altra banda, convé tenir present que el dret a percebre la llegítima també és objecte de dret de transmissió, en cas que sigui aplicable, segons l'article 461-13, als hereus del legitimari (art. 451-2.3), però que aquest dret no s'aplica en cas dels progenitors (art. 451-25.2).
- Si un cònjuge adopta el fill per naturalesa del seu cònjuge o un membre d'una parella adopta el fill per naturalesa de la persona amb la qual conviu amb caràcter estable l'adoptat no és legitimari del progenitor d'origen substituït per l'adopció i, si aquest ha mort, tampoc no ho és, per dret de representació en la successió dels ascendents d'aquest, solució que l'article 451-3.4 fa extensiva als orfes adoptats per parents dins el quart grau.
- A manca de descendents amb dret a llegítima, són legitimaris el pare i la mare per meitat, o únicament el supervivent d'ells o el progenitor únic respecte al qual s'ha determinat jurídicament la paternitat o la maternitat (art. 451-4). Convé recordar que en aquest cas no és aplicable el dret de representació i en relació amb això, l'apartat 1 del precepte estableix que els progenitors no poden reclamar els seus drets legitimaris si el causant de la successió té descendents justament desheretats o declarats indignes de succeir.

3.2. El desheretament

El desheretament és la privació de la llegítima que el testador estableix en testament. Encara que el llenguatge ens pugui indicar un abast més ampli, avui dia el desheretament és únicament la privació de la llegítima que el testador pot establir en testament sempre que es doni alguna de les causes previstes legalment.

Així, de la mateixa manera que la indignitat afecta la delació i priva l'hereu o el legatari de capacitat successòria, el desheretament priva el legitimari de la llegítima. No obstant, cal tenir en compte que totes les causes d'indignitat ho són també de desheretament. Aquest, però, té a més, unes causes específiques que s'expliquen per la relació més propera que normalment poden tenir el testador i el legitimari.

Així, el testador que no vulgui fer hereva una determinada persona no ha d'invocar cap causa d'indignitat, ja que pot simplement no instituir-la hereva. En canvi, en relació amb la llegítima, el testador no té aquesta llibertat però pot privar de llegítima al legitimari que sigui indigne de succeir o que hagi incorregut en alguna de les causes específiques de desheretament.

Així, d'acord amb l'article 451-17, són causes de desheretament:

- “a) Les causes d'indignitat que estableix l'article 412-3.
- b) La denegació d'aliments al testador o al seu cònjuge o convivent en parella estable, o als ascendents o descendents del testador, en els casos en què hi ha l'obligació legal de prestar-los-en.
- c) El maltractament greu al testador, al seu cònjuge o convivent en parella estable, o als ascendents o descendents del testador.
- d) La suspensió o la privació de la potestat que corresponia al progenitor legitimari sobre el fill causant o de la que corresponia al fill legitimari sobre un nét del causant, en ambdós casos per causa imputable a la persona suspesa o privada de la potestat.
- e) L'absència manifesta i continuada de relació familiar entre el causant i el legitimari, si és per una causa exclusivament imputable al legitimari”.

Requisits del desheretament

D'acord amb l'article 451-18.1, el desheretament s'ha de fer constar en testament, codicil o pacte successori, designant nominativament el desheretat i expressant la causa que el fonamenta que ha de ser alguna de les previstes per l'article 451-17. Així mateix, el desheretament no pot ser ni parcial ni sotmès a cap mena de condició (vegeu STSJC 24.04.2003).

Ara bé, si el legitimari ha estat declarat indigne de succeir el causant, no és necessari que consti aquest desheretament en testament, com és evident en el cas de l'article 412-3.a, ja que la declaració d'indignitat implica la incapacitat del legitimari i la pèrdua del seu dret a reclamar la llegítima.

Tradicionalment, en considerar-se el desheretament com una sanció civil, s'ha entès que les causes s'havien d'interpretar restrictivament (SSTS 09.07.1974 i 26.06.1993). No obstant, en els darrers temps s'ha de tenir en compte que per les causes específiques de desheretament, la jurisprudència no ha estat tan restrictiva. Així, s'ha entès que la imputació calumniosa d'un delictes greu podia entendre's inclosa en el maltractament al testador, encara que no s'hagués seguit després un procediment penal contra els acusadors (STSJC 06.09.2010); en sentit similar pel que fa a la manca de necessitat d'una condemna penal al legitimari, STSJC 30.04.2012.

En el cas resolt per la STSJC 28.05.2015 s'ha considerat que el maltractament psicològic es pot incloure dins del maltractament d'obra, en la mesura que implica un menyscabament o lesió sobre la salut mental de la víctima. En un sentit similar, vegeu també la STS 03.06.2014.

D'altra banda, entre les causes de desheretament és especialment destacable la prevista per l'apartat e de l'article 451-17.2, que el permet, observant part de la realitat social actual, per absència manifesta i continuada de relació familiar entre el causant i el legitimari, però hi afegeix un requisit que no sempre serà existent ni demostrable, en exigir també que sigui per una causa exclusivament imputable al legitimari.

- Si el desheretament s'ha fet d'acord amb els requisits que estableix la llei, s'anomena **desheretament just**, que permet privar el legitimari dels seus drets (art. 451-17.1).
- El legitimari però pot impugnar el desheretament (art. 451-20) i té un termini de caducitat de quatre anys des de la mort del testador.
Si el desheretament s'ha fet sense expressió de causa, expressant una causa que segons la llei no el permet o no es prova la causa, el desheretament es qualifica com a **injust** (art. 451-21) i aleshores es permet al legitimari reclamar la seva llegítima. En aquest cas cal tenir present que si el legitimari desheretat l'impugna al·legant que no hi ha causa de desheretament, correspon a l'hereu provar la causa de desheretament invocada pel testador (art. 451-20.1). En canvi, si el legitimari al·lega reconciliació o perdó, la prova li correspon a ell.
- Malgrat que el testador hagi establert el desheretament en testament, aquest pot quedar sense efecte si, a més de la revocació de la disposició testamentària, es produeix la **reconciliació** entre el causant i el legitimari o bé es produeix el **perdó** per part del testador. Per a la reconciliació, l'article 451-19 exigeix que sigui per actes indubtables i pel perdó que sigui concedit en escriptura pública.

Lectura recomanada

Sobre el desheretament i, en particular, sobre la manca de relació familiar que el pot fonamentar, vegeu:

E. Arroyo; E. Farnós (2015). "Entre el testador abandonado y el legitimario desheredado, ¿a quién prefieren los tribunales?". *Indret*.

3.3. Determinació de la llegítima individual i global

Segons l'article 451-5, la llegítima global és sempre la quarta part del valor de l'herència, calculat en la forma que esmenta el precepte. Fins i tot en el supòsit de concórrer a la successió fills matrimonials, no matrimonials i adoptius, tots ells detreuen la llegítima d'una única quarta.

Respecte a la **determinació de la llegítima individual**, cal fer les precisions següents:

- Els fills són legitimaris per parts iguals (art. 451-3.1).
- Si concorren fills i descendents de grau ulterior, la divisió de la llegítima global es fa entre els fills per dret propi i entre els descendents ulteriors per dret de representació (art. 451-3.1 i 2) en els casos de premoriència, desheretament just, o declaració d'indignitat del legitimari i d'absència.
- A l'hora de determinar la llegítima individual, fa nombre l'hereu que a la vegada sigui legitimari, el legitimari que l'ha renunciat, el desheretat justament i el declarat indigne de succeir el causant (art. 451-6). El precepte afegeix que no fan nombre el premort i l'absent, llevat que siguin representats per llurs descendents.
- Si qualsevol legitimari renuncia els seus drets, és desheretat justament o és declarat indigne de succeir, la seva quota legitimària s'extingeix i no acreix als altres legitimaris, ja que segons l'article 451-25.1 i 3 s'integra en l'herència, tret que entri en joc el dret de representació successòria.
- Amb referència a la llegítima dels progenitors, l'article 451-25.2 estableix la seva extinció si el creditor mor sense haver-la reclamada judicialment o per requeriment notarial després de la mort del fill causant.

3.4. La computació legitimària

Per tal de calcular la llegítima global, l'article 451-5 estableix amb caràcter imperatiu unes regles sobre computació legitimària que tenen com a finalitat sotmetre a revisió els actes que en vida ha realitzat el causant de la successió sobre el seu patrimoni i a la vegada protegir els drets dels legitimaris. Vegeu la STSJC 04.04.2005.

La computació legitimària comprèn les tres operacions següents:

a) Determinació del cabal hereditari

La determinació del cabal hereditari implica fer una relació de l'anomenat *relictum*, és a dir, el conjunt de béns i drets que formen part del patrimoni del causant al temps de la seva mort (art. 451-5.a). Per consegüent, s'exclouen del *relictum*, els béns i els drets següents:

- Els drets de caràcter vitalici, que per la seva pròpia naturalesa s'extingeixen al temps de la mort del causant, com són per exemple el dret d'usdefruit (art. 561-3.3 i 561-16.a), els drets d'ús i d'habitació que l'article 562-2 presumeix vitalicis o el dret a percebre una renda vitalícia segons els articles 10 i 16 de la LPP.
- Els béns i drets que formaven part del patrimoni del causant, però que des del moment de la seva mort tenen un destí predeterminat per voluntat de la persona que els va transmetre al causant, com és el cas dels béns subjectes a un gravamen fideïcomissari (art. 426-1 i 426-44) o els adquirits amb un pacte reversional (art. 431-27).

A l'efecte de calcular la llegítima global, els béns i els drets que formen part del *relictum* es prenen en consideració segons el seu valor al temps de la mort del causant (art. 451-5.a).

Sobre la valoració del *relictum*, cal fer les consideracions següents:

- Normalment, la valoració dels béns hereditaris s'ha de fer amb relació al seu valor en venda, però sense que això vulgui dir que s'ha d'atendre únicament al valor en venda, segons va precisar la STSJC 22.11.1993.
- Atès el caràcter imperatiu de les normes sobre computació legitimària, no s'admet que el causant de la successió pugui imposar als legitimaris una valoració subjectiva del *relictum*, ni tampoc que el seu valor s'hagi de determinar a criteri de qualsevol dels interessats en la successió i sense intervenció de tots els legitimaris.
- Sobre l'eficàcia de la valoració feta de comú acord per tots els cohereus i la vídua usufructuària, és interessant la STSJC 29.07.1996. I sobre la impropedència de valorar el patrimoni hereditari segons criteris derivats de l'impost sobre successions, vegeu la STSJC 29.03.1999.

b) Depuració del cabal hereditari

La depuració del cabal hereditari implica fer una primera operació aritmètica o subtracció, ja que per al càlcul de la llegítima global l'article 451-5.a) ordena deduir del valor dels béns i drets que formen inicialment el *relictum*, el valor dels deutes i de determinades càrregues hereditàries (sobre aquest concepte, vegeu l'article 461-19).

En concret:

- Es dedueixen els deutes del causant, és a dir, els deutes que es deriven de les relacions jurídiques en els quals el causant apareix com a part deutora, que no s'extingeixen com a conseqüència de la seva mort, ja que el dret dels creditors hereditaris és preferent al dret dels legitimaris.
- Únicament es dedueixen les càrregues hereditàries que esmenta l'article 451-5.a), que són les despeses de darrera malaltia, d'enterrament o d'incineració. Sobre la manera d'efectuar la depuració del cabal hereditari, és oportú consultar la STS 10.03.1966 (RJ 1183). I sobre la improcedència de deduir del cabal hereditari el valor del dret d'usdefruit creat mitjançant el llegat en el testament, vegeu la STSJC 22.12.2003.

c) Agregació de donacions fetes pel causant

Les liberalitats o donacions fetes pel causant s'han d'agregar al còmput per tal que els actes de despatrimonialització gratuïta no puguin suposar una disminució, un frau o una forma d'evitar els drets legitimaris. Així, per més que el causant tingui llibertat per a fer les donacions que estimi oportunes, aquestes seran tingudes en compte a l'hora de valorar el patrimoni sobre el qual s'ha de calcular la llegítima. D'aquesta manera s'afegeixen sobre el còmput, incrementant així la base sobre la qual es calcularà la quarta legitimària.

No obstant, es tracta d'un increment comptable, ja que aquestes donacions no es veuran afectades excepte que es produeixi un supòsit d'inoficiositat que només es produeix si finalment resulta que l'hereu no disposa de béns relictos suficients per a pagar les llegítimes (vegeu art. 451-22 i explicació més endavant).

En la fase de computació legitimària, s'ha de fer una segona operació aritmètica, que es tradueix en afegir a l'actiu hereditari net l'import de determinades donacions que ha fet el causant de la successió en vida, segons preveu l'article 451-5.b), que constitueixen el *donatum*.

Sobre donacions computables, cal precisar les qüestions següents:

- Es computen totes les donacions fetes pel causant i altres actes d'alienació fonamentats en un altre títol gratuït, efectuats en els deu anys precedents a la seva mort, a favor de qualsevol persona, fins i tot també a favor de qui resulti ser legitimari.

El límit dels deu anys, introduït pel Llibre quart del CCCat, per tal de facilitar aquesta operació, permet una certa planificació successòria per part del causant i desvincula les donacions anteriors de qualsevol efecte sobre el còmput de la llegítima, sempre que siguin fetes a no legitimaris o que, com veurem, no siguin imputables a la llegítima.

No obstant, aquest límit dels deu anys no s'aplica quan es tracti de donacions imputables a la llegítima (art. 451-8) ja que en ser-ne una bestreta o un pagament en vida del causant sempre hauran de ser tingudes en compte en el moment de computar la llegítima. A més, es considera que en ser imputables han de ser necessàriament computades prèviament.

El valor dels béns objecte de les donacions que s'ha de tenir en compte és el que tenien en el moment de morir el causant (art. 451-5.c). La norma té sentit en valorar aquests béns no pas pel valor que tenien en el moment de fer-se la donació sinó pel que tenen en el moment de la mort del causant i, per tant, en què s'ha de calcular la llegítima. No obstant això, es dedueixen els increments de valor deguts a despeses útils fetes pel donatari i també les extraordinàries de conservació o reparació sempre que no hagin estat degudes a culpa del donatari. En canvi, els deterioraments originats per culpa del donatari s'han d'afegir a la valoració.

En cas que el donatari hagi alienat els béns que havia rebut o que aquests s'hagin perdut per culpa seva, aquestes donacions també s'han d'afegir al còmput però prenent com a referència el valor que tenien els béns en el moment de l'alienació o destrucció² i no pas el que tindrien en el moment de la mort del causant.

- Es computen les donacions que es fan en forma de compravenda o de qualsevol altre contracte que es fonamenta en una causa onerosa, una vegada s'ha descobert que encobreixen o dissimulen una donació. En aquest sentit, vegeu les SSTJC 29.07.1996 i 14.03.2011.
- Es computen les liberalitats que no encaixen estrictament en el concepte de donació, si es regeixen almenys en part per les normes sobre donacions, com succeeix amb la condonació del deute (d'acord amb l'article 1187 CC).
- Es computa la cessió gratuïta o renúncia del dret a l'herència que fes el cridat a favor d'un tercer, ja que disposa a títol gratuït d'uns drets que ja havia adquirit. Tanmateix, la STSJC 29.01.1996 declara no computable el valor d'una herència que va repudiar el cònjuge supervivent instituït hereu en primer lloc, que després va acceptar el fill cridat com a substitut vulgar.

⁽²⁾La Llei 6/2015 ha modificat l'apartat d) de l'article 451-5, en estimar més ajustat tenir en compte el valor que efectivament ha obtingut el donatari amb la venda o el que ha perdut per culpa seva en el moment en què es produeixin aquests actes.

- Si el causant ha disposat dels seus béns per a dotar una fundació, l'aportació és computable, ja que l'article 331-2.3 exigeix la capacitat per a disposar gratuïtament dels béns i els drets que integren la dotació.
- Es discuteix la computació legitimària de les anomenades donacions oneroses (art. 531-18), tot i que la STSJC 16.12.1993 admet la computació en la part que excedeix del valor de la càrrega.
- Es qüestiona la computació de les anomenades donacions remuneratòries, segons l'article 531-17. La resposta negativa es pot fonamentar en l'article 1274 CC, que distingeix entre causa gratuïta i causa remuneratòria. Sobre les diferències entre la donació simple i la donació remuneratòria a l'efecte de la computació legitimària, vegeu la STSJC 29.03.1999.
- S'exclouen de la computació legitimària liberalitats d'ús segons l'article 451-5 b).
- En canvi, s'han considerat computables les primes del contracte d'assegurança de vida i s'ha entès com a tal un contracte de pensió vitalícia en el cas resolt per la STSJC 07.04.2010. Vegeu també en relació amb la denominada prima única en el contracte d'assegurança la STSJC 02.01.2014. També es declara computable la meitat que correspon al cònjuge supervivent en els béns comprats amb pacte de supervivència (art. 231-15.3).

Amb la computació obtenim un valor, segons les normes que acabem de veure, que dividit per quatre ens dona el valor de la llegítima global. Aquesta llegítima global haurà de ser dividida entre els legitimaris, ja que tots detreuen la seva llegítima de la mateixa quarta global, tenint en compte les normes sobre el nombre de legitimaris (art. 451-6).

No obstant això, la llegítima individual, fins i tot encara que només hi hagi un legitimari, ens ofereix un valor que encara pot no ser definitiu, ja que mancarà encara l'aplicació sobre la mateixa de la imputació de donacions.

3.5. La imputació legitimària

Segons l'article 451-8, es tracta d'una operació per al càlcul de la llegítima individual, que es regula per normes no imperatives i que implica prendre en consideració determinades liberalitats fetes pel causant a favor del legitimari, que d'una manera o d'una altra hem d'entendre que es van fer en pagament dels seus drets legitimaris. Així, hauran de restar-se de la llegítima individual del legitimari que l'hagi rebut.

D'acord amb l'article 451-8, les donacions imputables són de dos grans tipus. En primer lloc, ho són si el causant les va qualificar com a tals en el moment de fer-les o si les va fer ja com a pagament o bestreta de la llegítima. El causant té doncs la facultat de fer imputable qualsevol donació segons la seva voluntat. No obstant això, el donatari i futur legitimari, que com sabem ha d'acceptar la donació per tal que aquesta sigui vàlida, ha de conèixer doncs en aquell moment el caràcter imputable, ja que això implica que serà tinguda en compte com un avançament dels seus drets successoris com a legitimari.

Per això, la llei no permet que el donant hagi imposat la imputació amb posterioritat, ni per acte entre vius ni tampoc en un testament o altra disposició per causa de mort posterior a la donació. En canvi, i admetent que el causant pugui corregir l'efecte d'haver declarat imputable la donació per algun canvi de circumstàncies o simplement per la modificació de la seva voluntat, sí que es permet la seva posterior dispensa, que el causant pot haver fet en escriptura pública, essent aleshores irrevocable o bé en testament, codicil o pacte successori (art. 451-8.5).

En segon lloc, la llei determina la imputabilitat de dos tipus concrets de donació. És però característic que aquestes no són pas ni totes ni qualsevol donació rebuda pel legitimari, ja que en aquest punt la llei es mostra especialment restrictiva, i fins a cert punt arbitrària, en considerar només determinades donacions que considera que per assimilació a la bestreta de la llegítima hi han de ser imputades encara que el causant no ho hagués manifestat així, tot i admetre que el causant les pot haver exceptuat de la imputació. Aquestes donacions són, únicament, les fetes pel causant a favor dels fills per tal que puguin adquirir el primer habitatge o bé emprendre una activitat professional, industrial o mercantil que els proporcionï independència personal o econòmica (art. 451-8.2.a).

En el cas resolt per la STSJC 09.02.2015 no es considera imputable la donació del negoci de farmàcia que el causant va fer en jubilar-se a favor d'un dels legitimaris, ja que no es feu constar expressament el caràcter imputable ni encaixa en els supòsits d'imputació fixats legalment.

També ho són (art. 451-8.2.b) les atribucions particulars en pacte successori, les donacions per causa de mort i les assignacions de béns en pagament de llegítimes, fetes també en pacte successori, quan es facin efectives.

La llei també preveu (art. 451-8.3) la imputació als descendents del legitimari quan aquests siguin legitimaris per dret de representació, és a dir, quan el legitimari fill del causant hagi premort o hagi estat declarat absent i els seus propis fills siguin cridats per dret de representació. Així doncs, declara imputables a la llegítima dels néts allò que hagués estat imputable a la dels seus progenitors en l'herència dels avis.

Pel que fa a la valoració d'aquestes donacions imputables, l'article 451-8.4 es remet a les normes de l'article 451-5 sobre computació. Per tant, el valor que s'ha de tenir en compte no és el del moment d'efectuar-se la donació, sinó el de la mort del causant. Amb això la llei es mostra coherent i s'adequa a tenir present el valor del bé en el moment en què cal calcular la llegítima, tenint en compte doncs que el bé es pot haver revalorat o haver perdut valor, cosa que cal tenir en compte en aquest moment.

Finalment, l'article 451-8.4 reitera ara per a la imputació la norma sobre la no aplicació del límit dels deu anys per a la computació d'aquestes donacions esmentant que la imputació no està sotmesa a aquest límit.

4. Pagament de la llegítima

4.1. Subjectes

D'acord amb la configuració actual de la llegítima com un dret de crèdit que la llei atribueix al legitimari, s'apliquen les regles generals sobre pagament de les obligacions amb les precisions següents:

- El deutor o la persona obligada al pagament de la llegítima és l'hereu o els hereus del testador (art. 451-11.1), que responen del seu pagament amb el caràcter de deutors mancomunats (art. 463-1). Sobre la responsabilitat de l'hereu i el seu abast, vegeu la STSJC 11.12.2006.
- No tenen la condició de deutors de la llegítima les persones facultades pel testador per a assenyalar i pagar llegítimes, com són el cònjuge supervivent usufructuari universal en capítols matrimonials o el cònjuge i el convivent supervivent amb facultat d'elegir hereu entre els fills comuns o de distribuir l'herència entre ells (tal com preveu l'article 424-4.2). Sobre la base d'aquesta distinció entre persones obligades al pagament de la llegítima i persones facultades per al seu pagament, la STS 15.11.1991 (RJ 8116) nega que en cas de reclamació de la llegítima existeixi un litisconsorci passiu necessari entre l'hereu i l'usufructuari universal.
- Si els legitimaris reclamen els seus drets per via judicial, la demanda s'ha d'adreçar únicament contra l'hereu o els hereus deutors de la llegítima, però no contra els altres legitimaris, amb la conseqüència que tampoc no s'apliquen en aquest cas les regles sobre el litisconsorci passiu necessari, segons la STSJC 03.09.1992.

4.2. Formes de pagament

Tret que el causant de la successió estableixi que el legitimari ha de percebre els seus drets mitjançant l'atribució d'un bé concret o determinat (art. 451-11.1), ja que en aquests casos el pagament es tradueix en lliurar al legitimari aquest bé, en els altres casos el pagament de la llegítima presenta les qüestions següents:

- Les persones obligades o facultades per al pagament de les llegítimes poden optar pel seu pagament en diners, encara que no n'hi hagi a l'herència, o en béns d'aquesta (art. 451-11.1).

- S'ha qüestionat si per al cas del pagament de la llegítima en diners se segueix el règim nominalista o valorista en matèria de pagament dels deutes dineraris. Les SSTSJC 19.10.1993 i 22.11.1993 s'han pronunciat a favor del criteri nominalista, tot i que cal tenir present que la llegítima merita interessos.
- Si es comença a pagar la llegítima en béns o en diners, el legitimari pot exigir-ne la resta de la mateixa manera (art. 451-11.2).
- Si es vol pagar la llegítima en béns hereditaris, encara que per al seu càlcul es parteix del seu valor al temps de la mort del causant (art. 451-5.a), els béns que percep el legitimari en pagament dels seus drets s'estimen pel seu valor al temps d'efectuar-se fefaentment la designació o l'adjudicació (art. 451-13).
- En cas que el legitimari i les persones obligades o facultades per al pagament de les llegítimes estiguin d'acord sobre el seu import, però el legitimari no es conformi amb els béns que han de servir per al pagament de la llegítima, l'article 451-12 estableix que l'autoritat judicial pot decidir amb equitat i pel procediment de jurisdicció voluntària per tal de resoldre aquesta discrepància.
- D'acord amb l'article 461-19.d), les despeses derivades del pagament de les llegítimes es configuren jurídicament com una càrrega hereditària. Sobre la càrrega de la prova del pagament de la llegítima, és interessant la STSJC 23.11.1998; vegeu també la STSJC 24.04.2003.
Sobre la necessitat de nomenar defensor judicial per existir un possible conflicte d'interessos entre la filla legitimària i la tutora de la mare instituïda hereva, si la filla opta per pagar la llegítima en béns hereditaris, vegeu la RDGDEJ 02.05.2007.

4.3. Interessos de la llegítima

Atesa la configuració de la llegítima com un dret de crèdit a favor del legitimari, la regla general és que aquest té dret a reclamar no solament l'import de la llegítima, sinó també els seus interessos o els fruits de la cosa llegada en pagament dels seus drets que es meritin des de la mort del causant (art. 451-14.2).

Sobre la reclamació dels interessos de la llegítima en general, són interessants les SSTSJC 23.11.1992, 09.06.1997, 29.03.1999 i 15.04.2000. La STSJC 11.12.2006 estableix la meritació d'interessos, encara que els béns hereditaris no generis fruits ni rendes.

Cal precisar, de tota manera, el següent:

- L'article 451-14.1 reconeix al causant el dret de disposar vàlidament que la llegítima no meriti interès o establir l'import d'aquest.
- Si el causant ha designat usufructuari universal de l'herència, correspon a l'usufructuari i no a l'hereu pagar els interessos de la llegítima, segons la STS 24.03.1962 (RJ 1788).
- No pot reclamar interessos de la llegítima el legitimari que viu a la casa i en companyia de l'hereu o de l'usufructuari universal de l'herència i a les seves expenses (art. 451-14.2), sobre la base que els interessos es compensen amb els aliments que rep el legitimari. Sobre aquesta qüestió, és interessant la STS 04.02.1988.
- Si el causant atribueix al legitimari un bé determinat en pagament dels seus drets legitimaris, l'afavorit pot exigir en lloc dels interessos, els fruits que el bé ha produït des de la mort del causant (art. 451-14.4).

Lectura recomanada

P. de Barrón Arniches (2013). "Els interessos de la llegítima. Un pas més en la consolidació de la doctrina jurisprudencial a propòsit de la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 17 de maig de 2012". *Revista Catalana de Dret Privat* (núm. 13).

5. Protecció de la llegítima

Atès el caràcter imperatiu de la llegítima amb relació al causant, la llei considera oportú establir uns mecanismes de protecció del legitimari per tal de privar d'eficàcia les disposicions del testador contràries al reconeixement de la llegítima o que lesionen el seu contingut econòmic.

5.1. La preterició

5.1.1. Concepte i règim jurídic

En un sentit general, la preterició es defineix com l'oblit o el fet d'ometre el legitimari de la disposició per causa de mort que regula la successió del causant.

Segons l'article 451-16.1, es pot parlar de preterició en els casos següents:

- Si el legitimari no és esmentat en la disposició per causa de mort però, es parla de **preterició formal**; però encara que no s'esmenti el legitimari en el testament, no existeix preterició si ha rebut abans o després del seu causant una donació en concepte de llegítima o imputable a aquesta.
- Si el legitimari és esmentat en la disposició per causa de mort, es pot originar també la preterició, que s'anomena aleshores **preterició material**, si no ha rebut del seu causant una atribució en concepte de llegítima o imputable a aquesta en el mateix testament (vegeu però l'amplitud amb la que l'article 451-7 considera atribuïda la llegítima).
- Si el legitimari és esmentat en la disposició per causa de mort, no ha rebut del causant cap atribució en pagament dels seus drets legitimaris i, a més, no ha estat desheretat, encara que sigui injustament.

Si en qualsevol d'aquests casos el causant de la successió pretereix el legitimari de manera voluntària i conscient, es parla de **preterició intencional**, que segons l'article 451-16.1 determina únicament que el preterit té dret a reclamar allò que per llegítima li correspon, però sense que s'origini la ineficàcia total o parcial de la disposició testamentària.

La STSJC 19.10.1993 considera que es dóna un cas de preterició intencional quan el fill és esmentat en el testament del seu pare, però aquest no li va fer cap atribució en concepte de llegítima o imputable a aquesta en el testament, sinó un llegat d'usdefruit ajornat que no és apte per a complir amb els deures legitimaris. En el cas de la STSJC 23.11.1998, es considera que existeix preterició intencional quan la mare esmenta les seves filles en el testament i afegeix que ja han percebut els seus drets de llegítima materna; a les actuacions, però, s'acredita que això no és cert.

5.1.2. La preterició errònia

La preterició errònia (art. 451-16.2) implica també una omissió del legitimari en la disposició per causa de mort, però aquesta omissió no té el seu origen en la voluntat del causant, sinó en la seva ignorància sobre la possible existència de legitimaris en el moment de la seva mort.

Amb relació al règim jurídic de la preterició errònia, interessa destacar els aspectes següents:

a) Subjectes: la preterició errònia només s'origina quan afecta els fills o descendents del causant (art. 451-16.2).

En el text originari de la Compilació, la preterició errònia només tenia lloc amb referència als fills o descendents legítims (o matrimonials), però després es va fer extensiva a tots els fills i descendents, amb independència de la seva filiació. Això va originar uns problemes de dret transitori, que apareixen a les SSTSJC 21.12.1992 i 10.04.1995.

b) Supòsits: la preterició errònia de legitimaris es pot donar en els dos supòsits que esmenta l'article 451-16.2. Aquests supòsits són els següents:

- Descendent del testador que ha nascut o ha arribat a ésser legitimari després d'haver-se atorgat el testament.
- Descendent del testador l'existència del qual el causant ignorava en testar.
- D'acord amb l'article 451-16.4, aquests supòsits impliquen també preterició errònia, encara que en la disposició testamentària s'hagi inclòs un reconeixement genèric del dret a la llegítima a qui correspongui o un llegat simple a favor de tots els fills, ja que es considera que tampoc se'ls ha tingut en compte.

A la pràctica no sempre resulta fàcil distingir la preterició errònia de la intencional o, fins i tot, distingir la preterició errònia d'altres supòsits. Els exemples següents són significatius:

- La STSJC 25.02.2016 considera que el coneixement per part del causant de la filla i l'existència d'una certa possessió d'estat són suficients per a considerar la preterició com a voluntària o intencional. Aquesta sentència és interessant també, ja que ens presenta l'evolució de la institució de la preterició i com ha estat aplicada per la jurisprudència en relació amb les persones que esdevenen legitimaris després d'haver-se atorgat testament.
- La STSJC 10.09.2012 considera preterició errònia el cas del testador que instituï hereu l'únic fill que tenia en el moment d'atorgar testament. El cas és també interessant sobre els efectes de la nul·litat i l'obertura de la successió intestada.
- En la STSJC 01.04.1995 es considera que existeix preterició intencional amb referència a un testament atorgat l'any 1971, en el qual el causant instituïa hereva la seva esposa i ordenava un llegat a favor dels seus fills matrimonials en pagament dels seus drets legitimaris. El testador va morir l'any 1989 sense modificar la disposició testamentària després d'haver tingut l'any 1988 un fill no matrimonial.
- La STSJC 21.12.1992 considera que existeix preterició intencional, i no preterició errònia, en un cas que aplega les característiques següents: testament atorgat l'any 1967, mort del testador l'any 1982 i sentència posterior que declara la seva paternitat no matrimonial respecte a una filla. La sentència decideix que el testador va tenir esment de l'abast constitucional del principi d'equiparació jurídica dels fills matrimonials i no matrimonials, sense que això el portés a modificar la seva disposició de darrera voluntat. Vegeu també STS 16.06.2006.
- En el cas de la STSJC 01.10.1991 es nega l'existència de preterició errònia en la disposició testamentària, en la qual el testador institueix hereus els seus germans i, atès l'estat de gestació de la seva esposa, ordena un llegat a la seva futura descendència i a favor de qualsevol persona que pugui acreditar llegítima en la seva successió i naixement d'una filla pòstuma del testador.
- La STS 04.05.1966 (RJ 2290) considera que existeix preterició errònia en el cas d'un testament atorgat per una persona soltera, amb institució hereditària a favor dels seus germans, d'ordenació d'un llegat per tal d'evitar la preterició a favor de qualsevol legitimari i de naixement d'un fill matrimonial pòstum després de la mort del testador.

c) **Efectes:** per als casos generals, la preterició errònia confereix al legitimari preterit acció per a obtenir la nul·litat total del testament (art. 451-16.2), obrint doncs la possibilitat de ser cridat com a hereu en aplicació de les normes de la successió intestada, pressuposant aquí la llei que aquesta solució és més pro-pera a la voluntat presumpta del causant. Cal precisar les qüestions següents:

- Aquesta acció té com a finalitat obtenir la nul·litat de totes les disposicions testamentàries (art. 451-16.2).
- La disposició testamentària es convalida si tots els interessats en l'exercici de l'acció de nul·litat reconeixen la seva validesa, d'acord amb els requisits que estableix en els articles 422-3.3 i 422-7.2.
- L'acció per a demanar la nul·litat del testament per causa de preterició errònia caduca al cap de quatre anys, a comptar de la mort del testador (art. 451-16.5).

d) **Excepcions:** encara que es doni un supòsit de preterició errònia, la llei exceptua l'acció de nul·litat i dona només els efectes de la preterició intencional, per tant, el de poder reclamar únicament la llegítima, com hem vist en alguna de les sentències citades anteriorment, en els casos previstos per l'article 451-16.2.a), b) i c), i també quan l'herència es defereix per pacte successori (art. 431-9.3).

En aquests casos, la llei, considerant una presumpta voluntat del causant *a contrario sensu*, entén que la forma concreta en què s'ha efectuat la designació d'hereu exclou una hipotètica designació del preterit (apartats *a* i *b*) o bé en limita els possibles efectes pel supòsit de la filiació determinada *post mortem*.

Així, s'exceptuen els casos següents:

- Si el causant ha instituït hereu únic, en tota l'herència, el cònjuge o el convivent en parella estable.
- Si el causant ha instituït hereu únic, en tota l'herència, un fill o un altre descendent i en el moment d'atorgar testament tenia més d'un fill o almenys un fill i una estirp de fill premort.
- Si la relació de filiació en virtut de la qual hom esdevé legitimari ha quedat legalment determinada després de la mort del causant.

5.2. Gravàmens sobre la llegítima

Encara que el causant de la successió respecti el dret del legitimari, i fins i tot li atribueixi l'import íntegre del seu dret, pot no obstant això lesionar la llegítima si hi imposa qualsevol limitació o gravamen (art. 451-9).

Per a aquest supòsit, el precepte esmentat estableix les prevencions següents:

- Com a solució general, el causant no pot imposar sobre la llegítima condicions, terminis, modes, usdefruits, fideïcomisos ni altres limitacions o càrregues.
- Si el causant no respecta aquestes prevencions, hi ha una protecció molt efectiva a favor del legitimari, com és la de tenir per no formulades les limitacions que imposi el causant, que per consegüent esdevenen ineficaces sense necessitat d'obtenir cap declaració judicial. Sobre eficàcia de l'usdefruit establert per l'hereu distributari que grava la llegítima si els legitimaris n'accepten la càrrega, és interessant la STSJC 22.10.1991.
- La STSJC 16.12.1999 estableix la ineficàcia de la disposició ordenada pel testador, en la qual prohibeix la intervenció judicial en la seva testamentària i nomena uns marmessors amb facultats per a pagar les llegítimes dins el termini de cinc anys que assenyala per al compliment de la seva darrera voluntat. Vegeu també la STSJC 10.07.2000.
- Com a excepció parcial, el precepte reconeix eficàcia a la disposició atorgada en concepte de llegítima i per un valor superior a aquesta amb una limitació o càrrega, amb la prevenció expressa que el legitimari pot optar per acceptar-la o per reclamar la seva llegítima estricta sense cap mena de limitació. Sobre els requisits per a aplicar aquesta cautela d'opció legitimària, anomenada correntment cautela Socini, vegeu la STSJC 06.11.2000. Sobre la cautela socini és també interessant la STSJC 15.12.2014, on es distingeix entre la posició dels hereus i legitimaris als efectes de l'aplicació de les excepcions a l'acceptació de la llegítima amb càrrega, en el cas concret una administració fins als 25 anys d'edat del legitimari, la qual es considera nul·la per afectar la llegítima en aplicació de l'article 451-9.2. En canvi, en el cas resolt per la STS 17.01.2014, tot i que, aplicant el CC, es considera admissible la cautela consistent en la prohibició d'intervenció judicial en la partició pel que respecta a actes dispositius que el causant només vol que siguin executats pel comptador-partidor que ha designat, però que no es pot impedir l'exercici judicial de les accions corresponents al legitimari.

- Vegeu també la cautela legal que preveu l'article 451-7.3 pel cas d'atribuir el testador al legitimari un llegat de béns que no siguin propietat exclusiva, plena i lliure del causant de la successió.

5.3. El suplement de llegítima

Si el causant de la successió no atribueix al legitimari tot allò que per llegítima li correspon, aquest fet no provoca la ineficàcia total ni parcial de la disposició testamentària, ja que en aquest cas el legitimari només pot exercir l'acció de reclamació del suplement de la llegítima, que provoca únicament la disminució del benefici econòmic que inicialment havia obtingut l'hereu (art. 451-10.2).

Un cas molt il·lustratiu, tot i que en aplicació del CC, es pot veure en la STS 02.10.2014, en la qual un conegut escriptor donà en vida al seu fill un quadre, fent constar que amb això es pagava la seva llegítima, i un cop oberta la successió la llegítima es fixa en un import molt superior.

Sobre les diferències entre l'acció de reclamació de llegítima i l'acció de reclamació del suplement de llegítima, és interessant la STSJC 09.06.1997.

Sobre el fonament de l'acció de suplement, vegeu les SSTSJCS 05.03.2007 i 23.11.2009.

Amb referència al règim jurídic de l'acció de suplement de llegítima i en el cas que el legitimari hagi rebut un import inferior als seus drets, cal precisar el següent:

- Que no procedeix la seva reclamació si, una vegada deferida la llegítima, el legitimari es dona per totalment pagat dels seus drets (art. 451-10.2); però no quan apareixen nous béns, perquè la renúncia no s'ha fet segons una causa falsa (art. 451-10.3).
- Per excepció, l'article 451-26.2 c) reconeix eficàcia a la renúncia al suplement de llegítima encara no deferida, sempre que es compleixin els requisits que estableix el precepte, encara que aquesta renúncia es pot rescindir per lesió en més de la meitat del seu valor just.
- El suplement de llegítima merita interessos des que es reclama judicialment (art. 451-14.3).

5.4. La inoficiositat legitimària

Si, d'acord amb les normes sobre computació legitimària que estableix l'article 451-5, els legitimaris poden reclamar un valor patrimonial en concepte de llegítima i l'actiu hereditari líquid no fa possible complir totes les disposicions que ha ordenat el causant de la successió, procedeix exercir les accions d'inoficiositat legitimària, que permeten reduir, i fins i tot suprimir, els llegats i les donacions entre vius fetes pel causant, en la mesura que perjudiquin els drets dels legitimaris.

Quant a la inoficiositat legitimària, cal distingir entre llegats i donacions:

a) Llegats: el caràcter imperatiu de la llegítima i l'origen voluntari dels llegats justifiquen la preferència del dret del legitimari sobre els drets dels legataris, amb la possibilitat subsegüent de reduir o suprimir els llegats en benefici de les llegítimes. En aquest punt s'ha de precisar que:

- Es poden reduir i suprimir els llegats, fins i tot els atorgats a favor dels legitimaris, en la part que excedeixin de la llegítima, les donacions per causa de mort i les assignacions o els assenyalaments no fets efectius en vida del causant (art. 451-22.1 i 2).
- La reducció dels llegats es fa en proporció al seu valor, però es respecten les preferències de pagament disposades pel causant (art. 451-23.2).
- Els legataris poden evitar la pèrdua o la reducció pagant als legitimaris l'import que han de percebre (art. 451-22.4).
- L'acció per inoficiositat de llegats correspon als legitimaris i als seus hereus, i a l'hereu del causant, i caduca al cap de quatre anys a comptar de la seva mort (art. 451-24).

b) Donacions: si com a conseqüència de la computació de les donacions, segons l'article 451-5, i després de la reducció o supressió dels llegats (art. 451-22.1), l'actiu hereditari líquid no ofereix béns suficients per al pagament de les llegítimes i els seus suplementes, es poden reduir o suprimir les donacions computables atorgades pel causant (art. 451-22.3). S'apliquen les prevencions següents:

- Es poden reduir o suprimir les donacions computables atorgades a favor d'estranyes i dels legitimaris, aquestes darreres només en la part no imputable a la llegítima (art. 451-22.3).

- La reducció o la supressió de donacions comença per la més recent i així successivament, per ordre invers de data, i són reduïdes a prorrata si la data és indeterminada (art. 451-23.2).
- El donatari pot evitar la pèrdua o la reducció pagant als legitimaris l'import que han de percebre (art. 451-22.4).
- L'acció per inoficiositat de donacions únicament pot ésser exercida pels legitimaris, pels seus hereus i els hereus del causant (art. 451-24.1), caduca als quatre anys a comptar de la seva mort (art. 451-24.2).

Segons la STSJC 12.09.2002, escau exercitar les accions sobre inoficiositat legitimària respecte a les donacions fetes pel causant a favor d'estranyos o dels legitimaris, però no respecte a les donacions fetes a favor de l'hereva del causant, perquè els béns objecte d'aquestes donacions o el seu valor ja són en el patrimoni de l'hereu, que respon personalment del pagament de la llegítima, i per tant, en aquest cas el *donatum* s'ha de qualificar de *relictum*. I l'hereu donatari, propietari del *donatum*, ha de pagar la llegítima i el seu suplement, constituïda aquella per ambdós conceptes: *relictum* i *donatum*.

6. Extinció de la llegítima

Si el dret a reclamar la llegítima ha arribat a néixer, es pot extingir després pels motius següents:

- Renúncia dels legitimaris sempre que es tracti de llegítima ja deferida (art. 451-25.1 i 451-26.2). Sobre aquesta causa d'extinció de la llegítima, és interessant la STS 10.10.1989 i SSTSJ 21.03.1994 i 19.06.2006. I respecte a les diferències entre renúncia a la llegítima i la seva extinció per pagament, vegeu la STSJC 25.04.2002.
- Prescripció de l'acció per a reclamar-la al cap de deu anys a partir de la mort del causant (art. 451-27), que fa extensiu el termini de prescripció a l'acció de reclamació del suplement de llegítima.
- El CCCat introdueix dues causes de suspensió de la prescripció de l'acció sobre reclamació de la llegítima o el seu suplement contra un progenitor del legitimari durant la vida del primer i en el cas de designació d'hereu pels parents segons l'article 424-5, fins que no es produeixi l'elecció (art. 451-27.2).
- En relació únicament amb la llegítima dels progenitors, l'article 451-25.2 estableix una nova causa d'extinció, que es concreta en el cas de morir el creditor de la llegítima sense haver-la reclamada judicialment o per requeriment notarial després de la mort del fill.

L'extinció de la llegítima individual determina que l'hereu ja no l'hagi de pagar i, per tant, en paraules de l'article 451-25.3: "s'integra en l'herència". Això determina que **en la llegítima no existeix el dret d'acréixer entre legitimaris**. No obstant això, la integració en l'herència es produeix sens perjudici del dret de representació, que no existeix en cas de renúncia, però que sí existeix per als casos de desheretament just o indignitat en relació amb els descendents (art. 451-3.2).

Lectura recomanada

M. Planas Ballvé (2015). "Els pactes de renúncia a la llegítima futura (art. 451-26 CC-Cat)". *Revista Jurídica de Catalunya* (vol. 2, núm. 114).

7. La quarta vidual

7.1. Configuració jurídica

La quarta vidual és un benefici successori que la llei atribueix al cònjuge supervivent i al convivent supervivent en parella estable en circumstàncies determinades, de configuració jurídica poc clara i d'una certa transcendència en el context del dret successori i familiar català, atès que darrere seu té normalment un matrimoni que ha viscut en règim de separació de béns, que a vegades repercuteix de manera negativa sobre els interessos patrimonials del vidu o de la vídua.

El cònjuge o el convivent supervivent amb dret a la quarta vidual no tenen per aquest fet la condició d'hereu (art. 452-1.1 i 452-4.1), ni tampoc la de legitimari en l'herència del premort, atès que només la pot exigir quan no tinguin recursos suficients per a satisfer les seves necessitats. De totes formes el cònjuge i el convivent supervivents que tinguin la condició de cohereus en l'herència del premort poden reclamar la quarta si concorren els requisits de l'article 452-1.1.

Actualment, la quarta vidual es configura com una compensació legal de caràcter successori, que té el seu origen en el desequilibri econòmic que pot provocar la dissolució del matrimoni o la parella estable com a conseqüència de la mort d'un dels cònjuges o convivent en perjudici del supervivent (vegeu l'article 452-1.2).

Amb relació a aquesta configuració jurídica de la quarta vidual, vegeu les SSTJC 04.12.1989 i 26.01.1995. Sobre l'evolució del sentit de la quarta vidual en el nostre dret, es recomana comparar les sentències esmentades amb la important STCC 08.03.1937.

La quarta vidual opera actualment com un benefici legal establert a favor del cònjuge o convivent supervivent en els casos de vocació testamentària a l'herència, ja que en els casos de successió intestada el cònjuge supervivent és hereu únic a manca de parents en la línia recta descendent (art. 442-3.2). Pel fet de concórrer a la successió amb parents del causant en la línia recta descendent té dret a l'usdefruit de l'herència (art. 442-3.1), però pot optar per commutar-lo per una quarta part alíquota de l'herència i mantenir l'usdefruit de l'habitatge conjugal o familiar (art. 442-5.1).

Lectura recomanada

S. Espiau Espiau (2009). "La quarta vidual en el Codi civil de Catalunya". *Revista Jurídica de Catalunya* (núm. 3, pàg. 639-678).

7.2. Requisites

El cònjuge o el convivent supervivent pot exigir la quarta vidual si concorren els requisits següents:

- Existència i convivència efectiva i subsistència del matrimoni o de convivència de la parella a la mort de l'altre (art. 452-2, que es remet a l'article 442-6).
El cas resolt per la STSJC 04.07.2011 és interessant tant per la configuració històrica de la quarta com per l'evolució del requisit de la subsistència del matrimoni. En el cas es planteja la possible eficàcia de la separació de fet, ja reconeguda pel CCCat però no aplicable al cas per haver-se produït els fets amb anterioritat a la seva entrada en vigor.
- Capacitat successòria del supervivent, amb la conseqüència que no es pot exigir quan concorre qualsevol de les causes d'indignitat successòria que estableix l'article 412-3, atès que es tracta d'un dret successori, a menys que concorri reconciliació o perdó (art. 412-4). Sobre la prova de la reconciliació dels cònjuges, és interessant la STSJC 08.06.1993.
- Manca de recursos econòmics suficients per a satisfer les necessitats del supervivent d'acord amb el nivell de vida que gaudia durant la convivència i el patrimoni relict, la seva edat, salut, salaris o rendes que percebi, les perspectives econòmiques previsibles i qualsevol altra circumstància rellevant (art. 452-1).

7.3. Determinació

a) Quantia: la seva denominació de *quarta vidual* no vol dir que quan sigui procedent reclamar-la, el cònjuge o convivent supervivent pugui en qualsevol cas exigir la quarta part del valor del patrimoni del premort, ja que aquesta quarta part és el límit màxim que pot reclamar, però que a vegades es pot concretar en una quantitat inferior, si amb aquesta quantitat inferior pot atendre les seves necessitats, segons l'article 452-1.1 proposició darrera i la STSJC 26.01.1995.

b) Càlcul: l'article 452-3 estableix les operacions que cal efectuar per a calcular la quarta vidual. S'han de practicar les operacions següents:

- En primer lloc, cal fer una relació i una valoració dels béns i els drets que formen part de l'herència del premort, al temps de la seva mort, amb la finalitat d'evitar que el supervivent pugui exigir la quarta per circumstàncies sobrevingudes.
- En segon lloc, cal deduir d'aquest *relictum* les despeses de darrera malaltia, enterrament o incineració del premort, així com els deutes hereditaris i el

valor dels béns de l'herència atribuïts al cònjuge vidu o al convivent en parella estable supervivent.

- S'imputen a la quarta vidual els conceptes que esmenta l'article 452-3, és a dir, el valor dels béns de l'herència atribuïts al cònjuge o convivent supervivent, els quals realment serveixen per a reduir i, fins i tot, per a extingir el dret a reclamar-la.
- Al valor de l'actiu hereditari líquid s'hi afegeix el valor dels béns donats en vida pel cònjuge o convivent premort computables pel càlcul de la llegítima segons l'article 451-5, b), c) i d); però no les donacions fetes al cònjuge vidu o al convivent supervivent.

Una segona operació que cal fer per al càlcul de la quarta vidual és determinar l'entitat del patrimoni del cònjuge o convivent supervivent. De l'article 452-1.1, en resulta que formen part d'aquest patrimoni els béns dels quals ostenta la titularitat segons qualsevol títol, així com els adquirits com a conseqüència de la liquidació del règim econòmic matrimonial i, també, els béns que el causant li atribueixi per causa de mort o en consideració a aquesta.

La STSJC 04.12.1989 inclou també les pensions de la Seguretat Social exigibles a la mort del cònjuge o convivent causant de la successió, que permet incloure igualment les quantitats que pugui exigir com a conseqüència d'una assegurança de vida a favor seu. L'adquisició de béns per part del supervivent després de la mort del cònjuge o convivent, encara que li proporcioni recursos suficients per a satisfer les seves necessitats, no incideix doncs sobre la quarta vidual.

7.4. Pagament

Sobre el pagament de la quarta vidual, cal precisar les qüestions següents:

- El cònjuge o convivent supervivent pot reclamar la quarta vidual mitjançant una acció de caràcter personal adreçada contra l'hereu o els hereus del premort (art. 452-4.1), amb la facultat de poder demanar l'anotació preventiva de la seva demanda (art. 452-4.4).
- Segons l'article 452-4.2 les persones facultades per al pagament de la quarta vidual poden optar per fer el pagament en diners o en béns de l'herència, d'acord amb els articles 451-11, 451-12 i 451-13.
- La quarta vidual merita interès des que és reclamada judicialment (art. 452-4.3).
- Si l'actiu hereditari líquid no ofereix a l'hereu béns suficients per al pagament de la quarta vidual, l'article 452-5 permet als creditors i deutors de la quarta vidual l'exercici de l'acció d'inoficiositat escaient per tal de reduir

els llegats i les donacions inoficioses, amb aplicació subsidiària dels articles 451-22, 451-23 i 451-24 sobre inoficiositat legitimària.

7.5. Pèrdua i extinció de la quarta vidual

Entenem per pèrdua de la quarta vidual el fet que una vegada el cònjuge o convivent supervivent ha adquirit i percebut quarta vidual, una causa sobrevinguda determina l'acabament del benefici. L'única causa de pèrdua de la quarta vidual que preveu l'article 452-6.1 és la del seu apartat d), que es tradueix en la suspensió de la pàtria potestat del cònjuge vidu o convivent en una parella estable supervivent, per causa que li sigui imputable, sobre els fills comuns amb el causant. En canvi, el nou matrimoni o convivència marital no comporta aquesta pèrdua.

D'altra banda, la quarta vidual s'extingeix quan havent nascut el dret a exigir-la i abans d'haver-se reclamat, el cònjuge o el convivent supervivent:

- Renuncia a la quarta després de la mort del causant.
- Contreu nou matrimoni o coniu maritalment amb una altra persona abans d'haver exercit l'acció per a reclamar-la, però no pas si ho fa posteriorment.
- Mor sense haver exercit l'acció per a reclamar-la.
D'acord amb l'article 452-6.2, la pretensió prescriu als tres anys de la mort del causant.

Resum

Sota la denominació de **vocació legal**, aquest mòdul té com a finalitat posar en relleu les notes característiques de la successió per causa de mort en el dret civil català, quan d'una manera o d'una altra intervé la llei en la determinació dels successors.

Amb referència a la **successió intestada**, la seva inclusió dins la categoria de la vocació legal és correcta, ja que la llei és un dels fonaments de la vocació hereditària, segons l'article 411-3.1, encara que subsidiari respecte a la vocació hereditària que es deriva de la voluntat del causant de la successió.

El dret successori català tradicional considera la successió intestada com un supòsit més aviat excepcional, ja que a Catalunya ha estat sempre molt arrelat el costum de testar i, en èpoques anteriors, ordenar la successió per la via de l'heretament. Això pot explicar que, durant un bon nombre de segles, el legislador català no es preocupés d'establir una regulació autòctona de la successió intestada, ja que devia considerar escaient la normativa procedent del dret romà de la darrera època, modificada només en part per la introducció del principi de troncalitat en la successió del causant impúber, que podia tenir la seva importància en èpoques anteriors, quan era freqüent la mortalitat infantil.

Però, en els nostres temps, les coses han canviat, almenys en part, i com que sovintegen més els casos de successió intestada, el legislador català d'aquest segle s'ha preocupat d'actualitzar en bona part la normativa sobre successió intestada, que ve imposada per uns canvis socials molt significatius, com són per exemple el trànsit de la família troncal o extensa a la família nuclear o reduïda, el principi d'equiparació jurídica de tots els fills i la nova organització familiar al marge del matrimoni. Aquestes i altres consideracions han portat al fet que la normativa actual, encara que fidel en bona part als precedents romans en matèria de successió intestada, introdueixi novetats significatives, com són les de superar qualsevol tracte discriminatori envers els fills no matrimonials i, també, la de millorar de manera molt acusada la posició jurídica del cònjuge supervivent en l'ordre de crides a la successió intestada, amb inclusió de les situacions que es deriven d'una parella estable.

Respecte a la **llegítima**, la seva inclusió en aquest mòdul es justifica en part pel fet que es tracta d'una institució que restringeix la llibertat de disposició per causa de mort. El legislador actual ha conservat en bona part la normativa autòctona sobre la llegítima, que té la seva arrel més significativa en la Constitució de Felip II de l'any 1585, que va reduir a la quarta part del valor de l'herència la quantia de la llegítima i va permetre la possibilitat de pagar-la en diners o en béns hereditaris. Aquesta normativa ha permès exercir correctament la llibertat de testar i té present, a la vegada, els interessos familiars

amb uns resultats positius, la qual cosa ha determinat que es consideri adient mantenir en els seus trets fonamentals el sistema tradicional. Tanmateix, no es pot desconèixer que en els darrers temps s'apunta l'oportunitat que fins i tot es pugui arribar a suprimir la llegítima i s'instauri un sistema de llibertat absoluta de testar en el nostre dret. De tota manera, les reformes dels darrers anys no han estat gaire radicals, ja que s'han limitat a reduir els drets i les garanties dels legitimaris i a potenciar la posició jurídica de l'hereu.

El dret actual ha reduït la categoria dels legitimaris en la línia recta ascendent, ha equiparat tots els fills en matèria de drets legitimaris i ha precisat que tots ells han de detrarre els seus drets legitimaris d'una única quarta.

Es continua mantenint el criteri tradicional de no incloure el cònjuge supervivent entre els legitimaris, segurament per a no establir unes limitacions –que tal vegada es consideren excessives– a la llibertat de testar. Aquesta mancança continua tenint com a resposta la tradicional figura de la **quarta vidual**, que en el decurs dels darrers anys ha estat objecte de modificacions significatives, que persegueixen millorar la posició jurídica del cònjuge supervivent amb dret a la quarta vidual que actualment s'ha fet extensiva al convivent supervivent d'una parella estable. Aquesta finalitat s'ha de considerar positiva, atès que el dret familiar català, presidit pel règim econòmic matrimonial de separació de béns, descuida en bona part la protecció del cònjuge supervivent en els casos de dissolució del matrimoni per la mort d'un dels cònjuges.

Activitats

1. Fer un estudi comparatiu de l'organització de la successió intestada segons el sistema romà, que es fonamenta en el grau de parentiu més pròxim entre el causant i el successor, i els principis que inspiren el sistema germànic anomenat de les parenteles. Com a guia per a aquest estudi comparatiu, és interessant el treball de P. Salvador Coderch (1983). "La sucesión legítima y el sistema de las parentelas desde la perspectiva de la reforma del derecho sucesorio". *Estudios en honor del profesor Octavio Pérez-Vitoria* (tom I, pàg. 147 i seg.). Barcelona.
2. Completar l'estudi de les llegítimes des d'una perspectiva jurídica, tal com s'ha fet en aquest mòdul, amb l'estudi sobre l'abast social i familiar de les llegítimes i el principi de la llibertat de testar, i els trets fonamentals dels diferents sistemes legitimaris. Vegeu la bibliografia específica sobre la llegítima.

Exercicis d'autoavaluació

1. D'acord amb el que estableixen els articles 441-3 i 441-4, determineu el grau de parentiu que hi ha entre oncle i nebot.
2. Si el testament nul es converteix en codicil en els casos que preveu l'article 422-6.1, aquest fet impedeix que es pugui obrir la successió intestada?
3. Si el causant de la successió exclou els seus fills com hereus, sense ordenar cap institució hereditària en sentit positiu, o mor deixant néts, succeeixen aquests com hereus intestats?
4. En el cas de plantejar-se una demanda de divorci i morir un dels cònjuges abans de dictar-se sentència, pot reclamar el supervivent d'ells els drets successoris que les normes sobre successió intestada corresponen al supervivent?
5. Si el pare estableix en el seu testament el llegat d'una finca a favor del seu fill en pagament dels seus drets de llegítima paterna que cobreix l'import de la llegítima, pot el fill refusar el llegat i exigir allò que per llegítima li correspongui?
6. Si tots els fills del testador renuncien els seus drets de llegítima, poden en aquest cas els pares reclamar la llegítima que els reconeix la llei?
7. Si el pare dóna una finca al seu fill, pot després el pare de manera unilateral imposar la seva imputació a la llegítima paterna?
8. Són imputables a la llegítima del fill en l'herència materna les donacions que en vida ha rebut de la seva mare amb la finalitat de pagar les despeses necessàries per tal d'obtenir un títol universitari?
9. Pot l'hereu imposar al legitimari rebre l'import de la seva llegítima una part en diners i l'altra part en béns hereditaris?
10. Pot el cònjuge premort desheretar el supervivent d'ells en relació amb la quarta vidual que li pugui correspondre?
11. Poden els hereus del cònjuge premort demanar l'extinció de la quarta vidual si el supervivent esdevé titular d'un patrimoni important després d'haver-la percebuda, que li permet satisfer amb escreix les seves necessitats?

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. Són parents de tercer grau en la línia col·lateral.
2. La resposta és negativa, ja que en codicil no es pot instituir hereu i com que no existeix en el cas de la conversió hereu testamentari, han de succeir els hereus intestats del causant de la successió.
3. La resposta és afirmativa segons l'article 423-10.1.
4. No, segons l'article 442-6.1, a diferència del criteri que va establir la STSJC 15.03.2004 respecte al dret anterior.
5. No, segons l'article 451-7.3.
6. No, perquè la llegítima dels ascendents només s'estableix quan no hi ha descendents segons l'article 451-4.1.
7. No segons l'article 451-8.1.
8. La resposta és afirmativa segons l'article 451-8.2, a); vegeu també la STSJC 03.04.1998 segons el dret anterior.
9. No, segons l'article 451-11.2 i l'article 1131 CC.
10. No, perquè segons l'article 451-17 només poden ésser desheretats els legitimaris i la quarta vidual no es configura com un dret legitimari.
11. No, perquè segons l'article 452-1 la seva procedència es determina en funció de les necessitats del cònjuge supervivent al temps de l'obertura de la successió del premort.

Abreviatures

AC *Actualidad Civil*.

CC Codi civil.

CDCC Compilació del dret civil de Catalunya.

CS Codi de successions per causa de mort en el dret civil de Catalunya.

LEC Llei d'enjudiciament civil.

LPP Llei de pensions periòdiques.

RDGRN resolució de la Direcció General dels Registres i del Notariat.

RJ Aranzadi repertori de jurisprudència Aranzadi.

STCC sentència del Tribunal de Cassació de Catalunya.

STS sentència del Tribunal Suprem.

STSJC sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Àrea de Dret Civil, Universitat de Girona (coord.) (2009). *El nou Dret successori del Codi civil de Catalunya. Materials de les Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa*. Girona: Documenta Universitaria.

Egea i Fernàndez, J.; Ferrer i Riba J. (dirs.); Alascio i Carrasco, L. (coord.) (2009). *Comentari al Llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions* (vol. I i II). Barcelona: Atelier.

Pozo Carrascosa, P. del; Vaquer Aloy, A.; Bosch Capdevila, E. (2009). *Derecho civil de Cataluña. Derecho de sucesiones* (2a. ed.). Madrid: Marcial Pons.

Garrido Melero, M. (2009). *Derecho de sucesiones. Un estudio de los problemas sucesorios a través del Código civil y del Código de sucesiones por causa de muerte en Cataluña* (II t., 2a. ed.). Madrid - Barcelona: Marcial Pons.

Gete-Alonso Calera, M.ª C. (dir.); Solé Resina, J. (coord.) (2011). *Tratado de derecho de sucesiones: Código civil y normativa civil autonómica: Aragón, Baleares, Cataluña, Galicia, Navarra, País Vasco*. Navarra: Thomson Reuters.

Puig i Ferriol, L.; Roca i Trias, E. (2009). *Institucions del Dret civil de Catalunya. Dret de successions* (7a. ed., vol. III). València: Tirant lo Blanch.

a) Sobre successió intestada

Lamarca i Marquès, A. (2010). *Successió intestada a Catalunya. De la Compilació al Codi civil i els cinquanta anys entre dues lleis 1936-1987*. *Revista Jurídica de Catalunya* (núm. 4).

Tarabal Bosch, J. (2013). "La successió intestada dels parents col·laterals al Codi civil de Catalunya". *InDret* (núm. 3).

Garriga Gorina, M. (2009). "La successió en el cas d'adopció en el Llibre IV del Codi civil de Catalunya", *Revista Jurídica de Catalunya* (núm. 4, pàg. 983-1000).

Gete-Alonso Calera, M.ª C. (2009). "La sucesión intestada incorporada al Código civil de Cataluña (principios-innovaciones)". A: Àrea de Dret Civil - Universitat de Girona (coord.). *Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa. El nou dret successori del Codi Civil de Catalunya* (pàg. 209-262). Girona: Documenta Universitaria.

Navas Navarro, S. (2002). "La sucesión intestada de la Generalidad de Cataluña". *Anuario de Derecho civil* (vol. 55, pàg. 965-1114).

b) Sobre llegítima

Alegret Burgués, M. E. (2008). "La legítima catalana en la jurisprudència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya". *Cuestiones de Derecho sucesorio catalán* (pàg. 275-292).

Arroyo i Amayuelas, E. (2008). "La llegítima: algunes reformes controvertides. Perspectiva de dret comparat". *Cuestiones de Derecho sucesorio catalán* (pàg. 249-273).

Arroyo i Amayuelas, E.; Farnós Amorós, E. (2015). "Entre el testador abandonado y el legitimario desheredado ¿A quién prefieren los tribunales?". *InDret* (núm. 2).

Casanovas i Mussons, A. (2003). "La qualitat personal de legitimari". *Revista Catalana de Dret Privat* (vol. 2, pàg. 257 i seg.).

Farnós Amorós, E. (2014). "Desheredación por ausencia de relación familiar: ¿hacia la debilitación de la legítima?". A: Domínguez Luelmo, A.; García Rubio, M. P. (dir.); Herrero Oviedo, M. (coord.). *Estudios de Derecho de sucesiones. Liber Amicorum Teodora Torres García* (pàg. 451-478). Las Rozas: La Ley.

Ferrer Riba, J. (2011). "La successió per causa de mort: llibertat de disposar i interessos familiars". A: Florensa, C. (dir.); Fontanellas, J. M. (coord.). *La codificació del dret civil de Catalunya. Estudios con ocasión del cincuentenario de la compilación* (pàg. 337-362). Madrid: Marcial Pons.

Lamarca i Marquès, A. (2009). "Relacions familiars i atribucions successòries legals. Novetats en la regulació de la llegítima i la quarta vidual". A: Àrea de Dret Civil - Universitat de

Girona (coord.). *Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa. El nou dret successori del Codi civil de Catalunya* (pàg. 263-307). Girona: Documenta Universitaria.

Roca Trias, E. (2010). "De la llegítima a la llegítima. De la *pars hereditatis* a la *pars valoris*". *Revista Jurídica de Catalunya* (núm. 4, pàg. 1145-1168).

Vaquer Aloy, A. (2007). "Reflexions sobre una eventual reforma de la llegítima". *InDret*.

Torres Garcia, Teodora F. (2012). *Tratado de legítimas*. Barcelona: Atelier.

c) Sobre quarta vidual

Espiau Espiau, S. (2009). "La quarta vidual en el Codi civil de Catalunya". *Revista Jurídica de Catalunya* (núm. 3, pàg. 639-678).

Lamarca i Marquès, A. (2009). "Relacions familiars i atribucions successòries legals. Novetats en la regulació de la llegítima i la quarta vidual" A: Àrea de Dret Civil - Universitat de Girona (coord.). *Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa. El nou dret successori del Codi civil de Catalunya* (pàg. 263-307). Girona: Documenta Universitaria.

d) Jurisprudència

Les sentències del TSJC o del TS es publiquen regularment en el web del Consejo General del Poder Judicial.

Les sentències del TSJC dels anys 1994 a 2002 estan recollides i sistematitzades a L. Puig i Ferriol (1994-1998). *Jurisprudència civil del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya: 1989-1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998 i 1999* (8 toms) i 2000, 2001 i 2002 [CD-ROM]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia. També es poden consultar en línia en el web del Departament de Justícia: http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/dret_civil_catala/recursos_governatius

Les resolucions de la Direcció General de Dret i Entitats Jurídiques es poden veure en el web del Departament de Justícia: http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/dret_civil_catala/recursos_governatius

Les sentències del Tribunal de Cassació de Catalunya es poden veure en el web de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans: <http://blogs.iec.cat/scej>

